

Pinja Korkeakoski

MITEN KÄSITYKSEMME MAAILMAN HYVYYDESTÄ VAIKUTTAA LUOTTAMUKSEMME?

Uskomus hyvään maailmaan ja luottamus muita ihmisiä ja yhteiskunnan instituutioita kohtaan

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2025

TIIVISTELMÄ

Pinja Korkeakoski: Miten käsityksemme maailman hyvyydestä vaikuttaa luottamukseemme?:
Uskomus hyvään maailmaan ja luottamus muita ihmisiä ja yhteiskunnan instituutioita kohtaan
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2025

Luottamus on tärkeä osa yhteiskuntaa ja sen toimintaa. Sen on todettu olevan yhteydessä muun muassa vähempään korruptioon, korkeampaan talouskasvuun sekä yksilötasolla parempaan it-searvioituun terveyteen ja onnellisuuteen. Näkökulmia sille, mistä luottamus kumpuaa, on esitetty monia. Tämän sosiaalipsykologisen pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää, vaikuttaako näkemys maailman hyvyydestä siihen, missä määrin yksilö luottaa muihin ihmisiin ja yhteiskunnan instituutioihin.

Tutkielmassa selvitettiin paitsi hyvän maailman uskomuksen yhteyksiä luottamuksen eri lajeihin, myös sosiodemografisten tekijöiden yhteyksiä hyvän maailman uskomukseen. Tutkielman tutkimuskysymyksiä ovat: 1) Miten hyvän maailman uskomus on yhteydessä luottamukseen muita ihmisiä, Internetissä tavattuja ihmisiä ja yhteiskunnan eri instituutioita kohtaan? ja 2) Miten sukupuoli, ikä, bruttotulot ja koulutustaso ovat yhteydessä hyvän maailman uskomukseen? Luottamusta tarkasteltiin yleistetyt ja institutionaalisen luottamuksen näkökulmista. Yleistynyt luottamus kohdistuu itselle tuntemattomiin ihmisiin ja institutionaalinen luottamus taas yhteiskunnan eri instituutioihin. Hyvän maailman uskomus kuuluu niin sanottuihin perusmaailmanuskomuksiin, ja se kuvaa yksinkertaistettuna sitä, missä määrin henkilö uskoo maailman yleisesti ottaen olevan hyvä. Tutkielmassa oletettiin luottamuksen psykologisen perustaa mukaillen, että uskomus hyvään maailmaan lisää luottamusta sekä muihin ihmisiin että yhteiskunnan instituutioihin.

Tutkielmassa käytettiin Tampereen yliopiston Self & Technology -tutkimushankkeen poikkileikkausaineistoa vuodelta 2022. Aineisto koostui 18–75-vuotiaista suomalaisista vastaajista ($N = 1541$, naisia 49 %). Tutkimushypoteesit rekisteröitiin Open Science Framework -sivustolle ennen aineiston vastaanottamista. Analyysimenetelmänä hyödynnettiin robustia lineaarista regressiota. Analyysissa muodostettiin neljä eri regressiomallia, joista kolmessa ensimmäisessä tarkasteltiin hyvän maailman uskomuksen yhteyksiä luottamuksen eri lajeihin ja neljännessä sosiodemografisten tekijöiden yhteyksiä tähän uskomukseen.

Tulosten mukaan hyvän maailman uskomus oli positiivisesti yhteydessä kaikkiin tarkasteltuihin luottamuksen lajeihin. Vahvin yhteys havaittiin hyvän maailman uskomuksen ja institutionaalisen luottamuksen välillä. Huomattavaa on, että hyvän maailman uskomuksen ja luottamuksen Internetissä tavattuja ihmisiä kohtaan välillä yhteys oli merkittävästi heikompi kuin kahdessa muussa mallissa. Lisäksi huomattiin, että sosiodemografiset tekijät indikoivat vain heikosti tai ei yhtään hyvän maailman uskomusta. Sosiodemografisista tekijöistä vanhempi ikä ja suuremmat bruttotulot olivat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä hyvän maailman uskomukseen niiden selittäessä kuitenkin vain hyvin pienen osan uskomuksesta. Tulokset syventävät ymmärrystä hyvän maailman uskomuksesta sekä sen merkityksestä luottamuksen rakentumisessa.

Avainsanat: perusmaailmanuskomukset, hyvän maailman uskomus, luottamus, yleistynyt luottamus, institutionaalinen luottamus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimi ja versio:

Käyttötarkoitus: [Kuvaa tähän yksityiskohtaisesti, mihin tarkoitukseen ja miten tekoälyä on sovellettu opinnäytteeseen tutkielmaprosessin aikana.]

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: [Luettele tähän kaikki opinnäytteen vaiheet ja osiot, joissa tekoälyä on tutkielmaprosessin aikana käytetty.]

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien tekoälyllä tuotetut osat, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Luottamus	3
2.1	Luottamuksesta yleisesti	3
2.2	Yleistynyt luottamus	4
2.2.1	Yleistynyt luottamus ja Internet	5
2.2.2	Yleistyneen luottamuksen psykologinen perusta	7
2.2.3	Muita näkökulmia yleistyneen luottamuksen perustasta	9
2.3	Institutionaalinen luottamus	11
2.3.1	Institutionaalisen luottamuksen perusta	12
2.3.2	Institutionaalinen ja yleistynyt luottamus toistensa vahvistajina?	13
3	Perusmaailmanuskomukset: teoriaa ja uskomus hyvään maailmaan	15
3.1	Perusmaailmanuskomukset	15
3.2	Perusmaailmanuskomukset aikaisemmassa tutkimuksessa	18
3.3	Hyvän maailman uskomus	19
4	Tutkimuskysymykset ja hypoteesit	21
5	Aineisto ja menetelmät	23
5.1	Tutkimusaineisto	23
5.2	Muuttujat	24
5.2.1	Luottamus ihmisiin yleensä ja luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin	24
5.2.2	Institutionaalinen luottamus	24
5.2.3	Hyvän maailman uskomus	26
5.2.4	Demografiset muuttujat	27
5.3	Tilastolliset menetelmät	29
5.3.1	Korrelaatiot	29
5.3.2	Lineaarinen regressioanalyysi	30
5.3.3	Lineaarisen regressioanalyysin oletukset	31
5.3.4	Regressiomallin tulkitseminen	34
6	Tulokset	36
6.1	Korrelaatiot	36
6.2	Regressioanalyysin tulokset	39
7	Johtopäätökset	43
7.1	Keskeiset tulokset verrattuna aikaisempaan tutkimukseen	43
7.2	Tutkielman vahvuudet ja rajoitteet	47
7.3	Lopuksi	48
	Lähteet	50
	Liitteet	57

1 Johdanto

Suomi tunnetaan maailmalla vahvana luottamusyhteiskuntana – suomalaiset luottavat muihin ihmisiin ja yhteiskunnan instituutioihin erityisen paljon (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö [OECD], 2024). Yksilöiden välisissä luottamustasoissa on kuitenkin eroja, mikä saa aikaan kysymyksen: Miksi jotkut ihmiset luottavat herkästi muihin ihmisiin tai yhteiskunnan instituutioihin, kun taas toiset suhtautuvat niihin lähtökohtaisesti epäilevästi? Voisiko taustalla vaikuttaa yksinkertainen, mutta syvälle juurtunut käsitys siitä, millainen paikka maailma perimmiltään on?

Luottamus on tärkeä osa yhteiskuntaamme. Luottamus sekä yhdistää ihmisiä että sitoo ihmiset osaksi yhteiskuntaa. Sen on todettu olevan yhteydessä lukuisiin asioihin kansalaisaktiivisuudesta (Putnam, 1993), talouskasvuun (Miniesy & AbdelKarim, 2021) ja subjektiiviseen terveyteen (Habibov, ym., 2024). On siis kiistatonta, että luottamuksella on merkittäviä vaikutuksia niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla, mikä tekee siitä tärkeän tutkimuskohteen.

Luottamus ilmiönä onkin kiinnostanut yhteiskuntatieteilijöitä jo pitkään, ja sitä on tutkittu yhteiskuntatieteissä varsin kattavasti. Tässä sosiaalipsykologisessa tutkielmassa lähestyn luottamusta kuitenkin hieman uudemmasta näkökulmasta ja tarkastelen, miten näkemyksemme maailman hyvyydestä vaikuttaa luottamukseemme muihin ihmisiin, Internetissä tavattuihin ihmisiin ja yhteiskunnan instituutioihin.

Tässä tutkielmassa luottamus jaetaan yleistyneeseen ja institutionaaliseen luottamukseen. Yleistynyt luottamus on tuntemattomiin ihmisiin kohdistuvaa luottamusta, joka toimii ikään kuin liimana erilaisten ja eritaustaisten ihmisten välillä (Rothstein & Uslaner, 2005). Institutionaalinen luottamus taas viittaa siihen, kuinka paljon yksilö uskoo, että instituutio toimii hänen etujensa mukaisesti (Levi & Stoker, 2000). Nämä ovat toisistaan erilaisia luottamuksen muotoja, mutta niiden on todettu olevan myös yhteydessä keskenään (Grönlund & Setälä, 2012; Kouvo, 2005; Rothstein & Stolle, 2008).

Hyvän maailman uskomus kuvaa puolestaan yksinkertaistettuna sitä, kokeeko yksilö yleisesti ottaen maailman hyväksi vai pahaksi paikaksi. Se on ylin uskomus niin sanotuista perusmaailmanuskomuksista, jotka kuvaavat yksilön subjektiivisia käsityksiä maailman

yleisestä luonteesta. (Clifton, ym., 2019.) Toistaiseksi tutkimus on painottunut pitkälti perusmaailmanuskomuksien hyvinvointiyhteyksiin (esim. Clifton ym., 2019; Ludwig ym., 2023; Stahlmann ym., 2020), mutta niiden vaikutuksia muihin aiheisiin, kuten luottamukseen, on tutkittu vielä vähän.

Tämän tutkielman tavoitteena on täydentää tätä tutkimusaukkoa ja selvittää, miten käsitys maailman hyvydestä vaikuttaa luottamuksen eri muotoihin. Koska perusmaailmanuskomukset ovat suhteellisen uusi tutkimuskohde ja suomalaista tutkimusta niistä ei juuri ole, syvennän lisäksi ymmärrystä perusmaailmanuskomuksista ja selvitän, miten eri sosiodemografiset tekijät ovat yhteydessä hyvän maailman uskomukseen. Tutkimuskysymyksinä ovat ”*Miten hyvän maailman uskomus on yhteydessä luottamukseen muita ihmisiä, Internetissä tavattuja ihmisiä ja yhteiskunnan eri instituutioita kohtaan?*” ja ”*Miten sukupuoli, ikä, bruttotulot ja koulutustaso ovat yhteydessä hyvän maailman uskomukseen?*”

Tutkielma voi tarjota arvokasta tietoa siitä, miten näkemys maailmasta vaikuttaa luottamukseen ja sitä kautta esimerkiksi yhteiskunnalliseen vakauteen, poliittiseen osallistumiseen ja yksilöiden hyvinvointiin. Tutkielma toteutetaan osana Self & Technology -tutkimushanketta. Analyysimenetelmänä hyödynnetään robustia lineaarista regressiota.

Tutkielma rakentuu teoreettisesta osuudesta, jossa määrittelen luottamuksen käsitteen ja erittelen yleistyneen ja institutionaalisen luottamuksen. Lisäksi esittelen näitä luottamustilanteita selittäviä mekanismeja painottaen yleistyneen luottamuksen psykologista perustaa, koska nojaan hypoteesini erityisesti tähän käsitykseen. Teoriaosuuden toisessa luvussa esittelen perusmaailmanuskomukset sekä niiden aikaisempaa tutkimusta nostaen esille tutkielman keskiössä olevaa hyvän maailman uskomusta. Teoriaosuuden jälkeen siirrytään tutkielman empiiriseen osaan, jonka aloitan esittelemällä tutkimuskysymykset ja hypoteesit. Viidennessä luvussa esittelen vuorostaan tutkimusaineiston, muuttujat ja analyysimenetelmät. Seuraavaksi siirrytään analyysin tuloksiin, joita vertailen aiempiin tutkimuksiin Johtopäätökset-kappaleessa. Tässä kappaleessa pohdin myös tutkielman validiteettia ja reliabiliteettia sekä jatkotutkimusaiheita.

2 Luottamus

2.1 Luottamuksesta yleisesti

Luottamuksella viitataan yksilön uskoon siitä, että toinen henkilö toimii parhaansa mukaan yksilön intressien mukaisesti. Sitä voidaan kuvata siis tietynlaisena odotuksena toisen toiminnasta. (Offe, 1999, s. 47.) Epäluottamus voidaan sen sijaan määritellä odotuksena siitä, että toisen käyttäytymisestä aiheutuu haittaa tai sillä on kielteisiä seurauksia luottajalle (Rauti, ym., 2024). On huomioitava, että luottamukseen sisältyy aina riski, sillä luottamusta tarvitaan nimenomaan tilanteissa, joissa ei ole varmaa tietoa siitä, mitä tulee tapahtumaan (Luhmann, 1979; Robbins, 2016).

Luottamusta lähestytään useimmiten lähtökohtaisesti myönteisenä asiana, ja sen on todettu olevan olennainen tekijä niin yksilöiden hyvinvoinnin kuin yhteiskunnan toimivuuden kannalta. Yksilötasolla luottamuksen on esimerkiksi todettu ennustavan parempaa itsearvioitua terveyttä (Habibov, ym., 2024). Lisäksi Helliwell ja Putnam (2004) havaitsivat, että ihmiset, jotka elivät omasta mielestään korkean luottamuksen ympäristössä, ilmoittivat olevansa onnellisempia ja merkittävästi tyytyväisempiä elämäänsä. Ennen kaikkea luottamus lisää ennustettavuutta ja turvallisuutta vähentäen epätietoisuudesta johtuvaa ahdistusta (Sztompka, 1999).

Yksilöllisen arvon lisäksi luottamuksella on myös merkittävää poliittista ja yhteiskunnallista arvoa: ihmisten, jotka luottavat useimpiin ihmisiin, on todettu osallistuvan enemmän politiikkaan ja olevan aktiivisempia kansalaisjärjestöissä (Putnam, 1993). He myös lahjoittavat enemmän hyväntekeväisyyteen ja ovat suvaitsevampia vähemmistöjä kohtaan (Uslaner, 2002). Lisäksi luottamuksen on havaittu muun muassa kiihdyttävän talouskasvua (Miniesy & AbdelKarim, 2021) sekä olevan yhteydessä vähäisempään korrupioon (Uslaner, 2002) ja toimiviin demokratioihin yleisesti (Putnam, 1993; Putnam, 2020).

Suomessa luottamuksen taso on kansainvälisesti korkea – Suomessa luotetaan vahvasti sekä muihin ihmisiin että yhteiskunnan instituutioihin. Esimerkiksi vuonna 2023 47 prosenttia suomalaisista esitti korkeaa tai kohtalaisen korkeaa luottamusta hallitusta kohtaan, kun OECD-maissa keskiarvo oli 39 prosenttia (OECD, 2024). OECD:n (2024) teettämän luottamustutkimuksen mukaan vuonna 2023 Suomessa luotettiin eniten poliisiin (87 %

suomalaisista), muihin ihmisiin (78 %), sekä tuomioistuimeen ja oikeusjärjestykseen (74 %). Vähiten luotettu instituutio oli poliittiset puolueet (37 %).

Vaikka arkikielessä luottamukseen viitataan yksiselitteisesti yhtenä ilmiönä, tieteellisessä kirjallisuudessa luottamus nähdään hyvinkin moniulotteisena, jopa melko monimutkaisena näyttäytyvänä, käsitteenä. Tutkimuskirjallisuudessa luottamuksesta on eroteltu eri muotoja sen mukaan, mihin se kohdistuu. Yleisesti yhteiskuntatieteissä luottamus jaotellaan sen perusteella, kohdistuuko luottamus tuttuihin, tuntemattomiin ihmisiin tai instituutioihin. Tässä tutkielmassa luottamusta tarkastellaan tuntemattomiin ihmisiin kohdistuvan, eli yleistyneen luottamuksen, ja instituutioihin kohdistuvan, eli institutionaalisen luottamuksen, kautta.

2.2 Yleistynyt luottamus

Yleistyneellä luottamuksella (eng. *generalised trust*, kutsutaan myös sosiaalisesti luottamukseksi, ks. esim. Bäck, 2019; Rothstein & Uslaner, 2005; Sabatini & Sarracino, 2019) viitataan ideaan siitä, että suurimpaan osaan ihmisistä voi luottaa (Uslaner, 2002). Tämä luottamuksen muoto yhdistää toisiinsa erilaisia ihmisiä – se yhdistää ihmisiä niin yhteiskunnan eri tasoilla kuin taloudellisten ja etnisten ryhmien sekä uskontojen välillä (Rothstein & Uslaner, 2005, s. 45). Yleistynyt luottamus ei kuitenkaan tarkoita luottamista sinisilmäisesti ja naiivisti kaikkiin ihmisiin. Sen sijaan Yamagishi (2011) väittää, että yleistyneessä luottamuksessa olennaista on sosiaalinen älykkyys. Tällä hän viittaa siihen, että he, joilla on korkea yleistetyn luottamuksen taso, ovat herkempiä havaitsemaan epäluotettavuuteen viittaavia vihjeitä ja pystyvät arvioimaan muiden ihmisten luotettavuutta tarkemmin.

Yleistyneen luottamuksen ohella voidaan tarkastella myös erityistä luottamusta (*particularized trust*). Tämä luottamuksen muoto kohdistuu jo entuudestaan tuttuihin ihmisiin, kuten perheenjäseniin, ystäviin ja työkollegoihin, joiden luotettavuutta pystytään arvioimaan aikaisempien, henkilökohtaisten kokemusten perusteella (Bäck, 2019; Freitag & Traunmüller, 2009). Erityisellä luottamuksella on tietenkin hyötyä yksilölle itselleen ja hänen lähipiirilleen, mutta koska se ei kata tuntemattomia ihmisiä, ei erityisellä luottamuksella ole yleistyneen luottamuksen tavoin hyötyä laajemmassa yhteiskunnallisessa

kontekstissa (Uslaner, 2002, s. 20–21). Koska tutkielman tutkimusasetelmassa mielenkiintona on luottamus muita ihmisiä kohtaan yleisesti, rajautuu luottamus tuttuihin, eli erityinen luottamus, pois tutkimusasetelmasta.

Yleistynyt luottamus on tärkeä osa sosiaalista pääomaa (*social capital*). Robert Putnam (2020) määrittelee sosiaalisen pääoman koostuvan sosiaalisista verkostoista, vastavuoroisuuden normeista ja luottamuksesta muihin ihmisiin. Kun yksilöt muodostavat keskenään verkostoja, synnyttävät nämä vastavuoroisuutta ja luottamusta toisiin edistäen yhteiskunnan toimivuutta. Erityisesti luottamusta Putnam pitää sosiaalisen pääoman tärkeimpänä elementtinä – kun ihmiset luottavat toisiinsa, yhteistyö yhteisön sisällä lisääntyy ja sosiaalinen pääoma vahvistuu. (Putnam, 1993.) Näin ollen juuri luottamuksen kautta sosiaalisesta pääomasta tulee itseään ruokkiva kehä (Ilmonen, 2000, s.22). Yleistynyt luottamus liittyy läheisesti sosiaalisen pääoman teorian ”yhdistävään” sosiaaliseen pääomaan (*bridging social capital*). Yhdistävät verkostot suuntautuvat ulospäin, ja niihin kuuluu ihmisiä erilaisista sosiaalisista ryhmistä. (Putnam, 2020, s. 22–23).

2.2.1 Yleistynyt luottamus ja Internet

Viime vuosikymmeninä Internet on muokannut merkittävästi yksilöiden vuorovaikutusta toistensa kanssa. Maailmassa, jossa Internet on tärkeässä roolissa yksilöiden jokapäiväisessä elämässä, yleistynyttä luottamusta onkin oleellista tarkastella myös Internetin kontekstissa.

Internet-luottamuksen tutkimuksessa yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi on muodostunut, onko luottamus Internetissä yleistyneestä luottamuksesta erillinen luottamuksen muoto vai yleistyneen luottamuksen jatke. Hadler ja kollegat (2025) havaitsivat tutkimuksessaan, että yleistynyt luottamus ennustaa muista luottamuksen muodoista eniten Internet-luottamusta, minkä he tulkitsevat viittaavan siihen, että luottamus verkossa ei ole itsenäinen luottamuksen muoto vaan osa yleistynyttä luottamusta. Lisäksi yleistyneen luottamuksen keskeinen idea siitä, että useimpiin ihmisiin voi luottaa, antaa olettaa, että yleistynyt luottamus ei välttämättä rajaudu pelkkiin kasvokkaisiin kohtaamisiin vaan se voi ulottua myös verkkoympäristöihin (Hadler, ym., 2025). Toisaalta Green (2012) sekä Hadler ja kollegat (2025) havaitsivat, että yksilöt luottavat merkittävästi vähemmän muihin ihmisiin verkossa eli ”onlinessa” kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa verkon ulkopuolella, eli ”offlinessa”. Tämän voi tulkita viittaavan siihen, että nämä luottamuksen

muodot ovat ainakin joissain määrin toisistaan erilaisia. Tutkimusnäytön ristiriitaisuuden vuoksi tässä tutkielmassa luottamusta muihin ihmisiin yleensä ja luottamusta Internetissä tavattuihin ihmisiin ei tarkastella samana, vaan erillisinä luottamuksen muotoina.

Se, miksi yksilöiden on todettu luottavan muihin ihmisiin vähemmän Internetissä kuin offlinessa, voi johtua perustavanlaatuisista eroista verkon ja offline- välillä. On esimerkiksi havaittu, että sosiaalinen media vääristää yksilöiden käsityksiä erilaisista normeista, koska sosiaalisessa mediassa äärimmäiset mielipiteet ja negatiivinen sisältö korostuvat erityisen paljon verrattuna offline-ympäristöön (Robertson, ym., 2024). Lisäksi Yang ja hänen kollegansa (2016) havaitsivat, että Internet-ympäristö vahvistaa käsitystä poliittisesta vastakkainasettelusta.

Ympäristöjen erilaisuuden lisäksi myös vuorovaikutuksessa on eroja siinä, tapahtuuko se offlinessa vai onlineissa. Verrattuna offline-vuorovaikutukseen, verkossa vuorovaikutus sisältää usein vähemmän nonverbaaleja vihjeitä, kuten kasvojen ilmeitä ja ääntä, sekä verkossa yksilön on helpompaa olla anonyymi sekä tehdä epäaitoja käyttäjiä (Green, 2012; Lieberman & Schroeder, 2020). Lisäksi verkossa on mahdollista kohdata vihamateriaalia, ja Internetin on todettu vähentävän näkemyksiä sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Muun muassa näiden tekijöiden on havaittu murentavan yleistynyttä luottamusta. (Näsi, ym., 2015; Miao, ym., 2024.)

Tutkijat ovat olleet kiinnostuneita myös siitä, miten Internet vaikuttaa yleistyneeseen luottamukseen. Tutkimusnäyttö siitä näyttää jokseenkin ristiriitaisena. Yhtäältä Miao ja kollegat (2024) huomasivat, että Internetillä on negatiivinen vaikutus yleistyneeseen luottamukseen. Samansuuntaisia tutkimustuloksia saivat myös Sabatini ja Sarracino (2019), jotka havaitsivat, että osallistuminen verkkoyhteisöihin vähensi merkittävästi yleistynyttä luottamusta. Toisaalta yleistyneen luottamuksen pysyvyyttä puoltava Uslaner (2004) havaitsi, että kokemukset verkossa eivät juuri vaikuta yksilön luottamustasoon kokonaisuudessaan: Internet ei lisää, mutta ei myöskään vähennä luottamusta muihin ihmisiin.

Näiden lisäksi Uslaner (2004) tutki, miten paljon luottavat eroavat vähän luottavista Internet-käyttäjistä. Hän havaitsi, että luottavaiset ihmiset suhtautuvat Internetiin epäluottavaisia myönteisemmin: he ovat esimerkiksi avoimempia verkossa ostosten teke-

miselle sekä käyttävät verkossa oikeaa identiteettiään vähän luottavia useammin. Epäluottavat ihmiset sen sijaan turvautuvat helpommin valeprofiileihin ja ovat enemmän huolissaan omasta tietoturvastaan Internetissä.

2.2.2 Yleistyneen luottamuksen psykologinen perusta

Koska tuntemattomaan ihmiseen luottaminen ei erityisen luottamuksen tavoin voi perustua yksilön aikaisempiin henkilökohtaisiin kokemuksiin toisen ihmisen toiminnasta, keskeisenä kysymyksenä on, mistä luottamus tuntemattomiin kumpuaa. Yhtä näkökulmaa yleistyneen luottamuksen alkuperästä ei ole, vaan tieteellisessä tutkimuksessa esiintyy useita, osaltaan myös toisistaan risteäviä, käsityksiä siitä, miten yleistynyt luottamus muodostuu. Keskeisinä näkökulmina ovat psykologisen perustan näkökulma, vapaaehtoisuuden yhdistystoiminnan näkökulma ja instituutiokeskeinen näkökulma. Tutkielman tutkimusasetelmassa nojaan hypoteesini ensisijaisesti yleistyneen luottamuksen psykologiseen perustaan.

Luottamuksen psykologisella perustalla viitataan pitkälti luottamustutkimuksesta kansainvälisesti tunnetun Eric Uslanerin teoriaan. Uslaner (2002) väittää, että yleistyneellä luottamuksella on niin sanottu moraalinen perusta. Tällä hän viittaa siihen, että yksilö uskoo, että muut jakavat yksilön kanssa samat perustavanlaatuiset arvot, mikä tekee tuntemattomista luottamuksen arvoisia. Yleistynyt luottamus ei siis riipu yksilöiden omista aikaisemmista kokemuksista toisten luotettavuudesta. Sitä vastoin erityistä luottamusta hän kutsuu strategiseksi, eli tietoon perustuvaksi, luottamukseksi, koska luottamus tuttuihin perustuu aikaisempiin henkilökohtaisiin kokemuksiin ja tietoon heidän luotettavuudesta.

Näin ollen yleistynyt luottamus ei perustu niinkään luotetun ihmisen ominaisuuksiin, vaan pikemminkin luottajan henkilökohtaisiin taipumuksiin. Tällöin yleistyneellä luottamuksella on niin sanottu ”alhaalta ylös” -perusta: se perustuu erityisesti optimismiin pohjautuvalle psykologiselle perustalle (Freitag & Traummüller, 2009; Uslaner, 1998; Uslaner, 1999; Uslaner, 2018). Optimistit uskovat, että tulevaisuus on parempi kuin menneisyys, ja että he voivat kontrolloida ympäristöään, jotta he voisivat tehdä siitä paremman. (Uslaner, 2002, s. 81–82). Sitä vastoin pessimistit näkevät tulevaisuuden pitkälti negatii-

visessa valossa (Uslaner, 1998) eivätkä he usko voivansa kontrolloida ympäröivää maailmaa, tulevaisuuttaan ja omaa elämäänsä (Freitag & Traummüller, 2009; Uslaner, 2002, s. 81–82).

Optimistisen maailmankuvan omaavat ihmiset ennakoivat sosiaalista vuorovaikutusta tuntemattomien henkilöiden kanssa johdonmukaisesti ja myönteisesti. Vaikka heidän luottamustaan rikottaisiinkin, tämä kielteinen kokemus ei muuta heidän yleistä optimistista näkemystään eikä täten estä heitä luottamasta uudelleen toisessa tilanteessa. (Freitag & Traummüller, 2009.) Uslaner (1999, s.139) toteaaakin, että ”positiivinen maailmankuva luo pohjan interpersonaalille luottamukselle” – siihen, että maailma on hyvä paikka, se menee paremmaksi, ja että voimme tehdä sen paremmaksi. Interpersonaalinen luottamus on ikään kuin kattokäsite, jolla viitataan laajasti ihmisten väliseen luottamukseen (Rotenberg, 2020). Pessimistit sitä vastoin vetäytyvät ja luottavat omiin sisäryhmiinsä, ja näin ollen voivat vetäytyä myös kauemmas yhteiskunnan toiminnasta (Uslaner, 1999, s. 138).

Psykologisessa näkökulmassa keskeistä on ajatus siitä, että yleistynyt luottamus opitaan jo varhaislapsuudessa sosialisoinnin kautta omilta vanhemmilta. Vanhemmat, jotka ovat aktiivisia yhteisöissään sekä suhtautuvat muihin luottavaisesti ja suvaitsevasti, välittävät samoja asenteita myös lapsilleen. (Uslaner, 2002, s. 93.) Vaikka elämäkokemuksilla voi olla vaikutusta yleistyneeseen luottamukseen, ne eivät ole sen keskeisiä muovaajia (Uslaner, 2002, s. 77). Muun muassa Dawson (2019) ja Kumove (2025) havaitsivat tutkimuksissaan, että elämäkokemuksista johtuneet muutokset luottamuksen tasossa olivat vain osittain pysyviä, ja yleisesti ottaen yksilöillä oli taipumus palata alkuperäiselle, pitkäaikaiselle luottamustasolle. Uslaner (2002, s. 77) tiivistääkin, että ”luottamus täytyy oppia, ei ansaita”. Psykologisista lähtökohdista tarkasteltuna luottamus on siis persoonallisuuspiirteiden tapaan vakaata ja pitkäkestoista, joka ei juuri muutu ajan myötä (Dawson, 2019; Freitag & Traummüller, 2009; Kumove, 2025; Rothstein & Uslaner, 2005; Uslaner, 2018).

Luottamus ja optimismi ovat täten vahvasti yhteydessä toisiinsa, mutta ne eivät ole vain eri käsitteitä samalle ilmiölle. Tutkimusnäyttö viittaa siihen, että on olemassa paljon optimistisia epäluottajia, mutta vain vähän pessimistisiä luottajia. Niin optimistiset epäluottajat kuin optimistiset luottajat uskovat pystyvänsä vaikuttamaan omaan tulevaisuuteensa. Jos luottamus ja optimismi olisivat vain eri käsitteitä samalle ilmiölle, ei olisi olemassa

epäluottavia ihmisiä, jotka uskovat omaan mahdollisuuteensa vaikuttaa tulevaisuuteensa. (Uslaner, 2002, s. 94.)

Toisaalta Rothstein ja Uslaner (2005) ja Rothstein (2005) kritisoivat Uslanerin aikaisempia näkemyksiä siitä, että yleistynyt luottamus olisi nimenomaan sosialisaaation kautta opittua ilman laajempaa yhteiskunnallista vaikutusta. He argumentoivat, että yleistynyt luottamus riippuu pitkälti taloudellisesta ja mahdollisuuksien tasa-arvosta. Tasa-arvo johdtaa universaaliin sosiaaliseen hyvinvointiin, ja sitä kautta korkeampaan yleiseen luottamukseen. Rothstein ja Uslaner näkevät taloudellisen tasa-arvon kuitenkin linkittyvän optimismiin psykologiseen perustaan. Yhteiskunnissa, jossa taloudellinen tasa-arvo on suurta, ja joissa toteutetaan universaalia sosiaalipolitiikkaa, ihmiset voivat olla optimistisempia tulevaisuudesta – he uskovat, että yhteiskunta pystyy tarjoamaan heille ja heidän lapsilleen mahdollisuuksien tasa-arvon. Sitä vastoin epätasa-arvoisissa yhteiskunnissa ihmiset saattavat olla pessimistisempiä tulevaisuuden suhteen. (Rothstein & Uslaner, 2005; Rothstein, 2005.) Näin ollen hyvinvointivaltio antaa suurelle osalle kansalaisista uskoa siihen, että heillä on mahdollisuus menestyä elämässä (Uslaner, 2002, s. 104–105). Sosiaalinen ja taloudellinen tasa-arvo siis pienentävät eri taustaisten ihmisten ja ryhmien välisiä kuiluja ja vähentävät ”me” vastaan ”muut” ajattelua. Sen sijaan valtioissa, joissa taloudellinen ja sosiaalinen epätasa-arvoisuus on suurta, omaan sisäryhmään luottaminen on korkeaa ja yleistynyt luottamus alhaista (Rothstein & Uslaner, 2005, s. 46).

2.2.3 Muita näkökulmia yleistyneen luottamuksen perustasta

Psykologista perustaa korostava selitysmalli ei ole ainoa yleistyneen luottamuksen perustaa selittävä malli. Psykologisen perustan sijaan osa tutkijoista painottaa vapaaehtoista yhdistystoimintaa luottamuksen perustana (esim. Brehm & Rahn, 1997; Putnam, 1993). He väittävät, että vapaaehtoinen yhdistystoiminta tuo erilaisia ihmisiä eri taustoista työskentelemään yhdessä, auttaa ihmisiä ymmärtämään toisiansa sekä opettaa esimerkiksi empatiakykyä ja yhteistyötaitoja ruokkien vastavuoroisuutta (Putnam, 1993). Tämä puolestaan lisää yksilön luottamusta muihin ihmisiin. Näkökulma linkittyy vahvasti sosiaalisen pääoman teoriaan (Freitag & Traunmüller, 2009; Putnam, 1993), koska yhdistystoiminta kerää yhteen erilaisia ihmisiä, joissa yksilöt oppivat luottamaan toisiinsa oman lähipiirinsä ulkopuolelta (Kaunismaa, 2000, s. 135). Mitä laajempia yhdistäviä verkostoja yksilöllä on, sitä vahvempaa luottamusta hän osoittaa muita ihmisiä kohtaan.

Aktiivinen yhdistystoiminta ei kuitenkaan riitä selittämään yleistyneen luottamuksen tason vaihteluita eri maissa (Kouvo, 2014). Kuten Newton (2001) toteaa, suurin osa ihmisistä ei käytä aikaansa vapaaehtoiseen yhdistystoimintaan vaan muut elämänalueet, kuten koulu ja työt, saattavat todennäköisesti olla merkittävämpiä luottamuksen kannalta. Myös Uslaner (1998; 2002) havaitsi tutkimuksessaan, että luottamus ja vapaaehtoisjärjestöihin kuuluminen olivat yhteydessä toisiinsa, mutta vastoin Putnamin argumenttia, yhteys kulki luottamuksesta vapaaehtoistoimintaan – ei toisin päin. Tutkimuksen mukaan vapaaehtoistoiminta ei siis lisännyt luottamusta vaan sitä vastoin paljon luottavat ihmiset osallistuivat vähemmän luottavia enemmän vapaaehtoistoimintaan.

Osa tutkijoista perusteleekin yleistynyttä luottamusta laajemmalla yhteiskunnallisella ”ylhäältä alas” -mallilla, jossa luottamus nähdään rakentuvan lähtökohtaisesti yhteiskunnallisten rakenteiden ja instituutioiden kautta. Instituutiokeskeisen näkökulman mukaan yleistyneen luottamuksen ajatellaan syntyvän hyvistä julkisista instituutioista. Keskiössä ovat erityisesti yhteiskunnallisten instituutioiden reiluus ja oikeudenmukaisuus. Rothstein (2005) ja Rothstein ja Stolle (2008) väittävät, että puolueettomat ja tehokkaat oikeuslaitokset ja hallinnon toimeenpanoviranomaiset ovat keskeisiä kansalaisten välisen luottamuksen muodostumiselle. Mikäli kansalaiset kokevat, että viranomaiset ja poliitikot sekä laajemmin instituutiot eivät kohtele heitä oikeudenmukaisesti, voi tämä vaikuttaa heidän asenteisiinsa myös tuntemattomia kohtaan sekä rapauttaa luottamusta heihin (Freitag & Traunmüller, 2009; Rothstein & Stolle, 2003; Rothstein & Stolle, 2008). Toisin kuin näkemyksessä luottamuksen psykologisesta perustasta, instituutiokeskeisessä näkökulmassa keskeistä on, että yksilön aiemmat kokemukset toisen luotettavuudesta vaikuttavat siihen, missä määrin yksilö luottaa itselle tuntemattomiin ihmisiin (Freitag & Traunmüller, 2009).

Sosiaalisen pääoman näkökulmaan verrattuna instituutiokeskeinen näkökulma näyttäisi myös tarjoavan selityksen sille, miksi joissain valtioissa yleistynyt luottamus on korkeaa ja joissain taas hyvin matalaa. Esimerkiksi Pohjoismaissa yleistynyt luottamus on kansainvälisesti vertailtuna erittäin korkeaa (Ortiz-Ospina, ym., 2024; Rothstein & Uslaner, 2005). Samalla ne ovat myös maita, joissa julkiset instituutiot ovat reiluja ja oikeudenmukaisia eikä korruptiota juuri esiinny.

2.3 Institutionaalinen luottamus

Muihin ihmisiin kohdistuvan luottamuksen lisäksi luottamustutkijat ovat kiinnostuneita myös luottamuksesta yhteiskunnan instituutioihin. Institutionaalinen luottamus voidaan määritellä siten, missä määrin yksilö uskoo, että instituutio toimii hänen etujensa mukaisesti (Levi & Stoker, 2000). Luottamusta instituutioihin on tutkittu erityisesti poliittisen luottamuksen näkökulmasta. Poliittisella luottamuksella viitataan siihen, miten ihmiset arvioivat hallituksen toimintaa suhteessa heidän omiin odotuksiinsa siitä, miten hallituksen tulisi toimia (Miller, 1974). Institutionaalinen luottamus on poliittista luottamusta laajempi käsite. Sillä viitataan luottamusta paitsi poliittisiin instituutioihin, myös muihin yhteiskunnan instituutioihin (Ervasti, ym., 2019, s. 1211; Sztompka, 1999, s. 43–44), kuten poliisiin, oikeuslaitokseen ja yliopistoon.

Osa tutkijoista kuitenkin väittää, että instituutioiden kohdalla tulisi puhua enemmänkin luottavaisuudesta (*confidence*) eikä luottamuksesta (*trust*) (Luhmann, 1979; Offe, 1999). He jaottelevat luottamuksen liittyvän nimenomaan ihmisiin, kun taas luottavaisuuden he liittävät instituutioihin (Luhmann, 1979; Offe, 1999, s. 45), esineisiin ja organisaatioihin (Luhmann, 1979). Toisaalta institutionaalisessa luottamuksessa voidaan nähdä yhdistyvän sekä luottamus että luottavaisuus – kyseessä voi olla sekä luottamus instituutiossa työskenteleviin työntekijöihin että luottavaisuus instituutioon kokonaisuudessaan (Heino & Lillrank, 2020, s. 348). Termi ”institutionaalinen luottamus” onkin yleisesti käytetty käsite tieteellisessä kirjallisuudessa (ks. esim. Warren, 2018; Grönlund & Setälä, 2012), joten myös tässä tutkielmassa on perusteltua puhua luottavaisuuden sijaan luottamuksesta.

Toisin kuin yleistynyt luottamus, institutionaalinen luottamus ei välttämättä säily samanaikaisena ajan mittaan, vaan se on altis muuttumaan erilaisten tapahtumien myötä. Ensinnäkin erilaisten yhteiskunnallisten kriisien on todettu horjuttavan luottamusta instituutioihin. Muun muassa Ervasti kollegoineen (2019) havaitsi tutkimuksessaan, että vuonna 2009 alkanut Kreikan talouskriisi vähensi kreikkalaisten luottamusta yhteiskunnan instituutioihin. Myös Strandberg toteaa (2019), että etenkin lyhyen aikavälin poliittiseen luottamukseen vaikuttavat erilaiset taloudelliset ja moraaliset skandaalit. Taloudellisia skandaaleja ovat korruption ja veronkierron kaltaiset laillisten normien rikkeet. Moraaliset skandaalit viittaavat taas poliitikkojen sosiaalisten normien rikkomiseen, kuten esimerkiksi

epärehellisyyteen, huumeiden käyttöön tai yhteiskunnallisesti epäsovikien mielipiteiden, kuten rasististen kommenttien, ilmaisemiseen. (Strandberg, 2019, s. 51–52.)

Institutionaalinen luottamus eroaa yleistyneestä luottamuksesta myös siinä mielessä, että luottamuksen kohde on useimmiten anonyymi, joka on korvattavissa toisella anonyymillä henkilöllä. Luottaja ei siis yleensä tiedä mitään luottamuksen kohteesta lukuun ottamatta sitä, että tämä toimii kyseisen instituution virassa. Yksilön tulee siis päätellä henkilöiden luotettavuus instituutioiden ominaisuuksien perusteella. (Warren, 2018, s. 88.)

Warren (2018, s. 87–88) näkee, että institutionaalinen luottamus on edellytys demokration toimivuudelle, mutta sen lisäksi hän toteaa sen olevan keskeistä myös monista muista yhteiskunnallisista näkökulmista katsoen. Institutionaalinen luottamus on tärkeää esimerkiksi henkilökohtaisen turvallisuuden ja vapauden, pankkitoiminnan sekä hyvinvointitietuuskien kannalta. Lisäksi institutionaalisen luottamuksen on todettu lisäävän kannatusta hyvinvointivaltioiden harjoittamalle politiikalle, kuten julkiselle terveydenhuollolle ja koulutukselle sekä vähäosaisten tukemiselle (Habibov, ym., 2019). Yleistyneen luottamuksen tapaan myös institutionaalisen luottamuksen on havaittu lisäävän yksilöiden terveyttä (Habibov, ym., 2024).

2.3.1 Institutionaalisen luottamuksen perusta

Instituutioiden toiminta ja rakenne ovat tärkeässä osassa institutionaalisen luottamuksen muodostumisessa. Warren (2018, s. 88) erottelee artikkelissaan kolme institutionaalisen luottamuksen kannalta tärkeää asiaa. Ensinnäkin sekä luottajan että instituution sisällä toimivan luottamuksen kohteen tulee olla yhteisymmärryksessä institutionaalista normeista. Toiseksi luottajan täytyy voida arvioida luottamuksen kohteen motiiveja tämän ammatillisten rooli-identiteettien mukaan. Kolmanneksi Warren näkee institutionaalisen luottamuksen kannalta tärkeiksi toimivat järjestelmät, jotka vähentävät riskejä instituutioiden toimintaan liittyen, ja varmistavat erilaisin seuraamuksin instituutioiden asianmukaisen toiminnan. Myös Rothstein ja Stolle (2008, s. 456) nostavat esille, että institutionaaliseen luottamukseen vaikuttaa se, kuinka oikeudenmukaisina kansalaiset kokevat instituutioiden menettelytavat.

Rothstein ja Teorell (2008) puolestaan painottavat artikkelissaan, että hyvän hallinnon ytimessä on ennen kaikkea puolueettomuuden periaate eli se, että julkisten instituutioiden

odotetaan kohtelevan ihmisiä puolueettomasti lakien toimeenpanossa. Näin ollen epärehellisyys ja korruptio voivat heikentää luottamusta instituutioihin, koska ne ovat ristiriidassa puolueettomuuden periaatteen kanssa. Korruptoituneet instituutiot ja viranomaiset eivät kohtele kansalaisia puolueettomasti vaan toimivat sen perusteella, kuinka paljon kansalaiset tarjoavat henkilökohtaisia vastapalveluksia. (Grönlund & Setälä, 2012.) Voidaan siis todeta, että instituutioihin, jotka ovat läpinäkyviä, puolueettomia, sekä kantavat vastuuta, on helpompi luottaa kuin näitä periaatteita vastoin toimiviin instituutioihin.

Robbins (2012) väittää artikkelissaan, että jotta instituutiot voivat toimia tehokkaasti, tulee yhteiskunnassa vallita tietty yleistyneen luottamuksen taso. Hän tarkastelee tutkimuksessaan poliittisten instituutioiden ominaisuuksia institutionaalisen laadun kautta. Institutionaalaisella laadulla hän viittaa instituutioiden oikeudenmukaisuuteen ja tehokkuuteen, korruptoitumattomuuteen ja valtionjohdon kyvyllä rajoittaa vallan väärinkäyttöä. Tutkimustulokset osoittivat, että poliittisen institutionaalisen laadun sekä yleistetyn luottamuksen välillä vallitsi vastavuoroinen suhde, jossa molemmat edistivät toisiaan, mutta vaikutus oli voimakkaampi yleistyneestä luottamuksesta instituutioiden laatuun. (Robbins, 2012.) Yksilöiden luottamuksella toisiinsa on siis merkitystä siinä, miten instituutiot toimivat.

2.3.2 Institutionaalinen ja yleistynyt luottamus toistensa vahvistajina?

Lukuisat tutkimukset osoittavat, että yleistynyt ja institutionaalinen luottamus eivät ole täysin toisistaan erillisiä luottamuksen muotoja, vaan nämä luottamuksen muodot kulkevat pitkälti käsi kädessä – he, jotka luottavat instituutioihin, luottavat myös muihin ihmisiin ja toisin päin. Muun muassa Brehm ja Rehn (1997), Grönlund ja Setälä (2012) sekä Kouvo (2005) havaitsivat tutkimuksissaan, että yleistynyt ja institutionaalinen luottamus ovat selkeästi yhteydessä toisiinsa.

Osa tutkijoista painottaa yleistyneen luottamuksen roolia institutionaalisen luottamuksen vahvistamisessa. Esimerkiksi Brehm ja Rahn (1997), Putnam (2020) ja Uslaner (2002) väittävät yleistyneen luottamuksen lisäävän institutionaalista luottamusta. Kun muut ihmiset näyttäytyvät yksilölle luotettavina, heijastuu luottamus myös instituutioihin. Sitä vastoin jotkut tutkijat näkevät kausaalisuhteen suuntautuvan toiseen suuntaan. He painottavat institutionaalisen luottamuksen merkitystä yleistyneen luottamuksen muodostumisessa (Freitag; 2003; Rothstein, 2005; Rothstein ja Stolle, 2008; Seifert, 2018). Myös

Brehm ja Rahn (1997) huomasivat tutkimuksessaan, että vaikka yleistynyt luottamus lisäsi luottamusta instituutioihin, institutionaalisella luottamuksella oli suurempi vaikutus yleistyneeseen luottamukseen kuin toisin päin.

Jotkut tutkijat näkevät etenkin puolueettomien instituutioiden olevan keskeisempiä yleistyneen luottamuksen selittämisessä, kuin muiden instituutioiden (Rothstein & Stolle, 2003; Rothstein & Stolle, 2008). On havaittu, että korrelaatio poliitikkoihin ja puolueellisiin instituutioihin kohdistuvan luottamuksen ja yleistyneen luottamuksen välillä on pieni. Sitä vastoin puolueettomien instituutioiden ja yleistyneen luottamuksen välillä valitsi tutkimuksessa korkeampi korrelaatio. (Rothstein & Stolle, 2003; Rothstein & Stolle, 2008.) Näkökulma institutionaalisen luottamuksen vaikutuksesta yleistyneeseen luottamukseen liittyy läheisesti yleistyneen luottamuksen institutionaaliseen teoriaan, jota olen lyhyesti esitellyt kappaleessa 2.2.3. Tätä näkökulmaa painottavat ihmiset siis argumentoivat, että kun yksilöt pitävät instituutioita oikeudenmukaisina ja puolueettomina, heidän luottamuksensa instituutioihin kasvaa, mikä heijastuu myönteisesti myös luottamukseen muita ihmisiä kohtaan.

Yleistyneen ja institutionaalisen luottamuksen välinen suhde näyttää siis olevan kompleksinen ja paljon tutkittu aihe yhteiskuntatieteissä. Tiivistettynä voidaan kuitenkin todeta, että tutkimusnäyttö tukee pitkälti käsitystä siitä, että yleistynyt ja institutionaalinen luottamus ovat vahvasti kietoutuneita toisiinsa, vaikka kausaalisuhteen suunnassa onkin toisistaan ristiriitaisia näkemyksiä eikä yksimielisyyttä näytä olevan saavutettu.

Yhteenvetona luottamus voi kohdistua sekä muihin ihmisiin että yhteiskunnan instituutioihin. Yleistyneen luottamuksen perustaa on tutkittu enimmäkseen psykologisten lähtökohtien, yhdistystoiminnan sekä instituutioiden näkökulmista. Institutionaalista luottamusta taas perustellaan pitkälti instituution toiminnan ja rakenteen kautta. Sen sijaan vähemmälle huomiolle on jäänyt se, voisivatko maailmaan kohdistuvat uskomukset selittää luottamusta. Uskomuksien tarkastelu voikin tarjota uudenlaisen näkökulman luottamuksen taustalla vaikuttavista tekijöistä.

3 Perusmaailmanuskomukset: teoriaa ja uskomus hyvään maailmaan

3.1 Perusmaailmanuskomukset

Sosiaalipsykologian piirissä on jo pidemmän aikaa tutkittu maailmaan liittyviä uskomuksia. Näitä uskomuksia on kuitenkin tarkasteltu pääasiassa vain kahdesta näkökulmasta: uskosta oikeudenmukaiseen (Lerner, 1980, *BJW*) ja vaaralliseen maailmaan (Altemeyer, 1988, *BDW*). *BJW*:n ja *BDW*:n sijaan maailmaa kokonaisvaltaisemmin kuvaavat perusmaailmanuskomukset (*primal world beliefs*, ”*primals*”) edustavat suhteellisen tuoretta tutkimusaluetta. Niitä alettiin systemaattisesti tutkia Jeremy D. W. Cliftonin johdolla, ja ensimmäinen aiheita käsittelevä tieteellinen artikkeli julkaistiin vuonna 2019 (ks. Clifton, ym., 2019). Koska perusmaailmanuskomukset ovat toistaiseksi verrattain vähän tutkittu aihe, ei suomalaista tutkimusta aiheesta ole toistaiseksi juuri tehty eikä käsitteelle ”*primal world belief*” ole myöskään muodostunut vakiintunutta suomenkielistä vastinetta. Tässä tutkielmassa olen suomentanut käsitteen muotoon *perusmaailmanuskomus*, koska ilmaus säilyttää käsitteen alkuperäisen englanninkielisen keskeisen merkityksen.

Kun aikaisemmin maailmaan liittyviä käsityksiä on tutkittu sosiaalipsykologiassa pitkälti vain oikeudenmukaisuuden ja vaarallisuuden näkökulmista, perusmaailmanuskomukset kuvaavat maailmaa kokonaisvaltaisemmin. Niillä viitataan ympäristöön liittyviin pääosin tiedostamattomiin uskomuksiin, jotka kuvaavat yksilön käsitystä maailman yleisestä luonteesta eli sitä, millaisena yksilöt subjektiivisesti maailman näkevät. Ne eivät siis selitä sitä, miten tai miksi maailma on sellainen, kun se on. (Clifton, ym., 2019.) Yhteenvedon Clifton (2019, s. 83) toteaa, että ”perususkomukset ovat yksilön implisiittisiä vastauksia kysymykseen, ’millainen maailma on?’”.

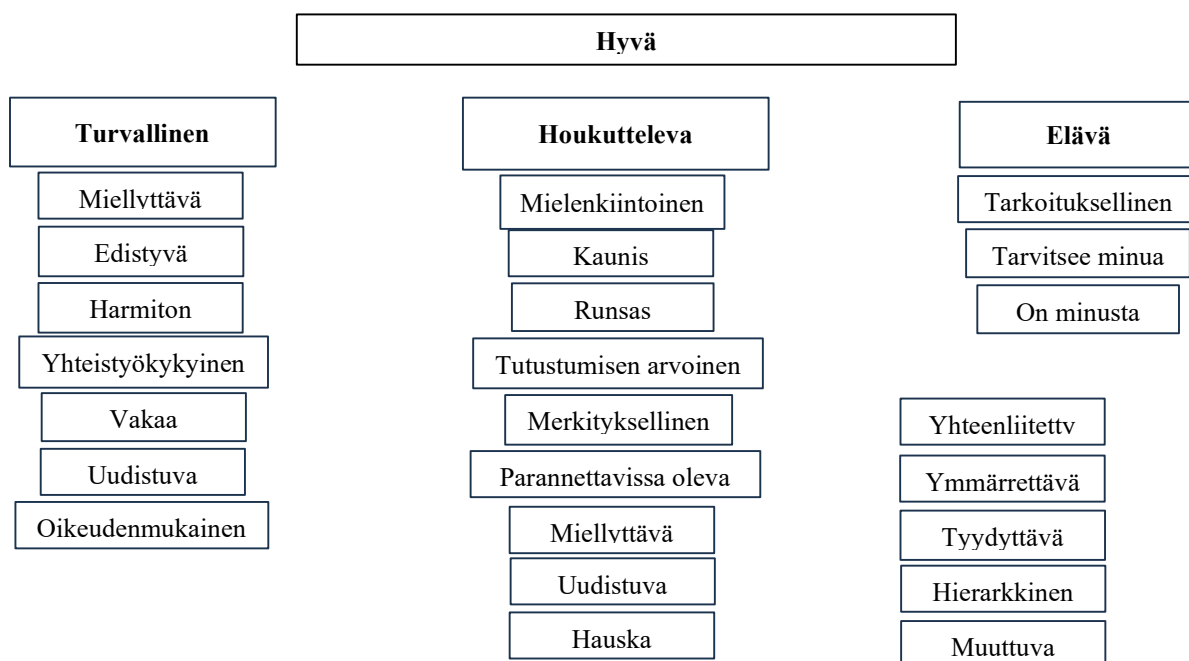
Perusmaailmanuskomuksia kartoitettiin analysoimalla tuhansia eri tekstikokonaisuuksia, kuten historiallisia tekstejä, elokuvia, puheita ja twiittejä, joissa ilmeni maailmaa kuvaavia ilmaisuja. Lisäksi tutkijat haastattelivat asiantuntijoita eri tieteenaloilta ja kirjoittivat kirjallisuus- ja teoriakatsauksia psykologian ulkopuolella aikaisemmin tutkituista uskomuksista. Näin tutkijat pyrkivät saamaan käsityksen siitä, mitkä ovat kaikista perustavanlaatuisimpia uskomuksia, joita yksilöillä on maailmasta. Lopulta tutkijat päätyivät lopputulokseen, jonka mukaan yksilöt eroavat toisistaan 26 perususkomusten suhteen. Näistä

useimmat jaettiin kolmeen isompaan sekundääriseen uskomuskategoriaan, joita ovat turvallinen (vs. vaarallinen), houkutteleva (vs. tylsä) ja elävä (vs. mekanistinen). (Clifton, ym., 2019.)

Turvallisen maailman uskomus luonnehtii maailmaa muun muassa vakaana ja harmittona. "Houkutteleva" kuvaa näkemystä maailmasta merkityksellisenä, mahdollisuuksia tarjoavana ja harvoin tylsänä. Elävän maailman uskomus viittaa puolestaan siihen, että maailma on täynnä tarkoituksellisuutta, joka toimii vuorovaikutuksessa yksilön kanssa ja tarvitsee hänen apuaan. (Clifton & Meindl, 2021.)

Nämä kolme uskomuskategoriaa ovat tärkeimpiä perusteluita sille, kokeeko yksilö kokonaisuudessaan maailman hyväksi vai pahaksi paikaksi muodostaen ylimmän perususkomuksen "hyvä" (vs. paha). (Clifton, ym., 2019.) Perusmaailmanuskomuksien rakenne on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuvio 1. Perusmaailmanuskomuksien rakenne.



Vaikka perusmaailmanuskomuksien pysyvyyttä on tutkittu pitkittäisasetelmissä tois-
 taiseksi melko vähän, nykyinen tutkimusnäyttö viittaa siihen, että uskomukset ovat suh-
 teellisen pysyviä ominaisuuksia (Clifton, ym., 2019; Ludwig, ym., 2023; Tsang, ym.,
 2025). Ludwig kollegeineen (2023) tutki yhdysvaltaisessa pitkittäistutkimuksessaan, mi-

ten koronapandemian aikana radikaalisti muuttunut ympäristö vaikutti ihmisten perusmaailmanuskomuksiin. Tulokset osoittivat, että uskomukset eivät muuttuneet huomattavasti negatiivisemmiksi vaan vastoin hypoteesia säilyivät suhteellisen muuttumattomina. Esimerkiksi uskomus siitä, että maailma on turvallinen, ei muuttunut (Ludwig, ym., 2023). Tämä on huomionarvoinen tutkimustulos, koska koronapandemia lisäsi epävarmuutta ja uhkan tuntua niin ihmisten terveydelle kuin yleiselle maailmanjärjestykselle, joten olisi perusteltua olettaa, että pandemia olisi vaikuttanut nimenomaan ihmisten turvallisuuskäsitykselle.

Kyseisessä tutkimuksessa kuitenkin huomattiin, että ihmisillä, jotka raportoivat kokeneensa henkilökohtaisia vastoinkäymisiä pandemian aikana, kuten työn menettämistä tai riskiryhmässä olemista, osa uskomuksista muuttui lievästi negatiivisempaan suuntaan. Näitä olivat esimerkiksi uskomukset siitä, että maailma on hyvä ja oikeudenmukainen. Osa uskomuksista sitä vastoin vahvistuivat. (Ludwig, ym., 2023, s. 894.) Yhtäältä aikaisempi tutkimusnäyttö viittaa siis siihen, että perusmaailmanuskomukset säilyvät huomattavan muuttumattomina huolimatta esimerkiksi koronapandemian kaltaisista globaaleista mullistuksista. Toisaalta Ludwigin ja kollegoiden (2023) tutkimus viittaa myös siihen, että perususkomukset ovat alttiimpia muutoksille henkilökohtaisessa elämässä tapahtuvien (negatiivisten) muutosten myötä ja toisaalta myös siihen, että perususkomukset voivat ylipäättänsä muuttua elämän myötä. Täysin muuttumattomia ne eivät siis ole.

3.2 Perusmaailmanuskomukset aikaisemmassa tutkimuksessa

Kuten jo Lerner ja Altemeyer muutama vuosikymmen sitten havaitsivat, yksilöiden käsitykset maailmasta vaikuttavat heidän hyvinvointiinsa ja käyttäytymiseensä – eivätkä perusmaailmanuskomukset ole tästä poikkeus. Myös perususkomukset maailmasta heijastuvat ihmisten käsityksiin sekä vaikuttavat heidän toimintaansa (esim. Clifton, ym., 2019; Clifton & Yaden, 2021).

Perusmaailmanuskomuksia on tutkittu tähän asti pitkälti psyykkisen hyvinvoinnin kontekstissa ja niiden on havaittu olevan yhteydessä useaan eri psyykkistä hyvinvointia ennustaviin tekijöihin. Aikaisemmissa tutkimuksissa on esimerkiksi todettu, että positiiviset maailmanuskomukset ennustavat yleisesti parempaa hyvinvointia ja alhaisempaa masentuneisuutta, ahdistuneisuutta (Clifton ym., 2019; Ludwig, ym., 2023) ja stressiä (Clifton, ym., 2019). Negatiivisten uskomusten on puolestaan havaittu olevan yhteydessä esimerkiksi alhaisempaan työtyytyväisyyteen ja ylipäättänsä lisääntyneisiin negatiivisiin tunteisiin (Clifton, ym., 2019, s. 191). Lisäksi perusmaailmanuskomuksien on todettu vaikuttavan psyykkisen hyvinvoinnin lisäksi esimerkiksi parisuhdetyytyväisyyteen (Lemay, ym., 2024) ja poliittisiin asenteisiin (Clifton & Kerry, 2022).

Luottamuksen ja perusmaailmanuskomuksen välisten yhteyksien selvittäminen on tutkimuksissa jäänyt melko vähäiselle huomiolle. Cliftonin ja kollegoiden (2019) tutkimuksessa kuitenkin havaittiin, että yksittäiset sekundääriset uskomuskategoriat ”turvallinen”, ”elävä” ja ”houkutteleva” selittivät jonkin verran vaihtelua interpersonaalisisessa luottamuksessa. Erityisesti turvallisuutta kuvaavan kategorian ja interpersonaalisen luottamuksen välillä havaittiin vahva positiivinen yhteys ($\beta=0,52$). Myös BJW-tutkimuksessa on havaittu, että usko oikeudenmukaiseen maailmaan on yhteydessä ainakin institutionaaliseen luottamukseen (Leal, ym., 2023).

Eniten tutkimusta on uskomuksista oikeudenmukaiseen ja turvalliseen maailmaan, koska niitä on tutkittu merkittävästi pidempään kuin muita perusmaailmanuskomuksia. Muista uskomuksista tutkimusta on vähemmän, ja erityisesti pääuskomuksen, hyvän maailman uskomuksen, yhteyksistä näyttää olevan toistaiseksi vähän tietoa. Kaiken kaikkiaan aikaisemmissa perusmaailmanuskomuksia koskevissa tutkimuksissa muiden uskomuksien

yhteyksiä on selvitetty lähinnä psyykkisen hyvinvoinnin eri osa-alueisiin, minkä seurauksena uskomusten vaikutuksia muihin elämän osa-alueisiin on tutkittu vähemmän. Tämän takia on tärkeää laajentaa ymmärrystä siitä, mihin muihin elämän osa-alueisiin uskomukset mahdollisesti vaikuttavat.

3.3 Hyvän maailman uskomus

Hyvän maailman uskomus on siis perusmaailmanuskomuksista ylin uskomus, joka koostuu sekundäärisistä uskomuksista (turvallinen, houkutteleva ja elävä) sekä näihin kuuluvista muista perususkomuksista (kuvio 1). Tämän tutkielman tutkimusasetelmassa keskiössä on maailmaa kokonaisuudessa kuvaava hyvän maailman uskomus.

Clifton ja Meindl (2022, s. 187) ovat määritelleet hyvän maailman uskomuksen seuraavanlaisesti:

Hyvä on uskomus siitä, että maailma on miellyttävä paikka, joka on kaunis, kiehtova, turvallinen, runsas, täynnä merkityksiä, parannettavissa oleva ja menossa parempaan suuntaan. He, jotka saavat matalat pisteet tästä uskomuksesta, ovat taipuvaisia näkemään maailman onnettomana, vaarallisena, rumana, merkityksettömänä, karuna, kykenemättömänä muuttumaan ja sellaisena, joka on menossa huonompaan suuntaan.

Kuten muut perususkomukset, myös hyvän maailman uskomus vaikuttaa monin tavoin yksilön elämän eri osa-alueisiin. Hyvän maailman uskomus korreloi merkittävästi ($\beta=0,64$) hyvinvoinnin kanssa, ja sen on todettu olevan vahvasti yhteydessä esimerkiksi elämäntyytyväisyyteen (Clifton, ym., 2019; Stahlmann, ym., 2020). Sitä vastoin ihmisillä, jotka näkevät maailman pahana paikkana, on suurempi riskiä sairastua masennukseen ja muihin psyykkisiin sairauksiin (Clifton, ym., 2019). Hyvän maailman uskomuksen on todettu myös selittävän vaihtelua erilaisissa luoteenvahvuuksissa, kuten toivossa, uteliaisuudessa ja johtajuudessa (Stahlmann & Ruch, 2023). Kuten useimpien yksittäisten perusmaailmanuskomuksien, myöskään luottamuksen ja ylimmän uskomuksen välistä suhdetta ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa juurikaan tarkasteltu. On kuitenkin huomion arvoista, että aiemman tutkimusnäytön mukaan hyvän maailman uskomus on yleistyneen luottamuksen tavoin merkittävästi yhteydessä ($\beta=0,66$) optimismiin (Clifton, ym., 2019).

Tutkimusta siitä, miten hyvän maailman uskomus muodostuu, on vielä varsin vähän. Vastoin odotuksia, tähänastisten tutkimusten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että etuoikeutetun aseman mittareilla, kuten terveydellä ja varallisuudella, ei ole merkittävää yhteyttä siihen, näkeekö yksilö maailman hyvänä vai ei (Kerry, ym., 2024). Myös Landsfordin ja kollegoiden (2025) vertailevassa pitkittäistutkimuksessa päädyttiin saman kaltaisiin tuloksiin. Tutkimuksessa havaittiin, että lapsuuden ympäristön vauraus ei määrittänyt sitä, kuinka hyvänä tai pahana yksilö myöhemmin elämässä maailman näki. Sen sijaan tutkimuksessa huomattiin, että vanhempien lapsuudessa tarjoama huolenpito ja hyväksyntä olivat selvästi yhteydessä siihen, uskoiko yksilö maailman olevan hyvä. Huolenpidon ja hyväksynnän lisäksi uskomuksilla näyttää olevan myös geneettistä perustaa. Ruotsalaisessa kaksostutkimuksessa havaittiin, että yksittäisten uskomusten periytyvyys vaihteli 21 prosentin ja 49 prosentin välillä – tutkimuksen mukaan yksilöillä oli siis tietty geneettinen alttius, joka yhdessä ympäristötekijöiden kanssa vaikutti heidän uskomuksiinsa maailman luonteesta (Perizonius, ym., 2024).

4 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Aiemmat tutkimukset ovat tarkastelleet perusmaailmanuskomusten yhteyksiä etenkin psyykkiseen hyvinvointiin, kun taas niiden merkityksestä muihin elämän osa-alueisiin on merkittävästi vähemmän tietoa. Uskomusten mahdollinen yhteys esimerkiksi luottamuksen eri lajeihin on toistaiseksi jäänyt lähes täysin tutkimatta. Tämän tutkielman tavoitteena on omalta osaltaan täyttää tätä tutkimusaukkoa ja tarkastella, onko pääuskomuksella, eli hyvän maailman uskomuksella, yhteyttä luottamukseen yleisesti muita ihmisiä, Internetissä tavattuja ihmisiä ja yhteiskunnan instituutioita kohtaan. Koska perusmaailmanuskomuksia on tutkittu vielä suhteellisen vähän eikä suomalaista tutkimusta ole toistaiseksi vielä saatavilla, selvitän, miten eri sosiodemografiset tekijät ovat yhteydessä uskomukseen hyvästä maailmasta.

Tutkimuskysymyksinä ovat

- 1) *Miten hyvän maailman uskomus on yhteydessä luottamukseen muita ihmisiä, Internetissä tavattuja ihmisiä ja yhteiskunnan eri instituutioita kohtaan?*
- 2) *Miten sukupuoli, ikä, bruttotulot ja koulutustaso ovat yhteydessä hyvän maailman uskomukseen?*

Hypoteesissani nojaudun luottamuksen psykologiseen perustaan eli siihen, että yleistynyt luottamus juontuu optimistisesta maailmankuvasta (Freitag & Traunmüller, 2009; Uslaner, 1999; Uslaner, 2018). Koska uskomus hyvään maailmaan heijastaa optimistista ajattelutapaa maailman luonteesta, ja sen on myös todettu korreloivan vahvasti optimistisuuden kanssa (Clifton, ym., 2019, s. 90), voidaan olettaa, että myös hyvän maailman uskomus on yhteydessä yleistyneeseen luottamukseen. Lisäksi, koska yleistyneen luottamuksen on laajasti todettu olevan yhteydessä institutionaalisen luottamuksen kanssa (esim. Grönlund & Setälä, 2012; Rothstein & Stolle, 2018; Uslaner, 2002), on mahdollista, että uskomus hyvään maailmaan lisää paitsi yleistynyttä, myös institutionaalista luottamusta.

Pääuskomuksen, eli hyvän maailman uskomuksen, yhteyksiä luottamuksen eri muotoihin ei toistaiseksi ole selvitetty. Osan yksittäisistä uskomuksista on kuitenkin todettu olevan yhteydessä interpersonaaliseen luottamukseen (Clifton, ym., 2019, s. 85) ja institutionaaliseen luottamukseen (Leal, ym., 2023). Koska edellä mainittujen yksittäisten perusmaa-

ilmanuskomusten on havaittu olevan yhteydessä luottamuksen eri muotoihin, olisi loogista päätellä, että myös pääuskomus, eli hyvän maailman uskomus, olisi positiivisesti yhteydessä ainakin osaan luottamuksen muodoista.

Luottamuksen psykologisen perustan ja edellä mainittujen tutkimustuloksen perusteella asetan hypoteesini seuraavanlaisesti:

H1 = Uskomus siitä, että maailma on hyvä, on positiivisesti yhteydessä luottamukseen muita ihmisiä kohtaan yleensä.

H2 = Uskomus siitä, että maailma on hyvä, on positiivisesti yhteydessä luottamukseen muita ihmisiä kohtaan Internetissä.

H3 = Uskomus siitä, että maailma on hyvä, on positiivisesti yhteydessä luottamukseen yhteiskunnan instituutioita kohtaan.

Tutkimusasetelma ja -hypoteesit rekisteröitiin ennen aineiston vastaanottamista Open Science Frameworkiin (Korkeakoski, 2025).

5 Aineisto ja menetelmät

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkielman aineisto on osa Emerging Technologies Labin toteuttamaa Self & Technology -tutkimushanketta ([Self & Technology | Tampere Universities](#)), jota johtaa sosiaalipsykologian professori Atte Oksanen. Projektin tarkoituksena on tutkia uusien teknologien roolia eurooppalaisten elämässä ja sitä, miten uudet teknologiat vaikuttavat ihmisten käsitykseen itsestään ja identiteetistään. Lisäksi tutkimushanke vertailee eri Euroopan maiden kansalaisten asenteita ja hyväksyntää uusia teknologioita kohtaan, sekä sitä, miten he eroavat teknologian käytön ja kokemusten suhteen.

Tutkielmassa käytetään hankkeen vuoden 2022 Suomen aineistoa Self & Identity ($N=1541$, iän ka=46,35, iän kh=16,34, naisia 49,45 %). Aineisto kerättiin loka-marraskuussa vuonna 2022 kiintiötutkimuksella, jossa kuluttajaneeli Norstat vastasi otokseen kuuluvien yhteydenottamisesta. Otos koostuu 18–75-vuotiaista Suomen kansalaisista, ja vastausprosentti on 40. Kyselyaineistossa kartoitettiin vastaajien asenteita liittyen tekoälyyn ja uusiin teknologioihin sekä sosiaalisen median käyttöön liittyviä teemoja. Lisäksi kyselyssä kysyttiin vastaajien näkemyksistä yhteiskunnasta ja maailmasta, sekä vastaajien sosiaalisista suhteista ja uskomuksista itsestään. Lopuksi kyselyssä oltiin kiinnostuneita myös vastaajien hyvinvoinnista, kuten onnellisuudesta, itsetunnosta ja yleisestä mielen-terveydestä.

Eettisten käytäntöjen huomioon ottaminen on olennainen osa tutkielman toteutusta. Tampereen alueen ihmistieteiden eettinen toimikunta totesi lausunnossaan (115/2022), että tutkimusasetelmaan ei sisälly eettisiä haasteita. Koska aineisto on kerätty etukäteen, en ole itse tutkielman tekijänä käsitellyt henkilötietoja tutkimukseen osallistujista. Lisäksi Norstat analysoi tutkimuskyselyt nimettöminä ja antaa tutkimuksessa antamat tiedot asiakkaille anonyymisti (Norstat, 2022). Näin ollen tutkimukseen osallistuneiden yksityisyys ja tietosuojat ovat säilyneet koko prosessin ajan. Näiden lisäksi tutkimushankkeen kyselyyn vastaaminen perustui vapaaehtoisuuteen ja heitä myös informoitiin tutkimuksesta, sen etenemisestä sekä oikeudesta keskeyttää vastaaminen koska tahansa.

5.2 Muuttujat

5.2.1 Luottamus ihmisiin yleensä ja luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin

Tutkielman ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä on kolme selitettävää muuttujaa, jotka kuvaavat luottamuksen eri muotoja. Kaksi ensimmäistä ovat luottamus ihmisiin yleensä ja luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin yleensä. Aineistossa luottamusta mitattiin kysymyksellä “Kuinka paljon luotat seuraaviin...?”. Vastausvaihtoehdot vaihtelevat välillä 1–7, jossa 1=”En luota lainkaan” ja 7=”Luotan täysin”.

Havaintojen lukumäärä on 1541. Vastajat luottivat keskimääräisesti vähemmän Internetissä tavattuihin ihmisiin ($ka = 3,02$) kuin muihin ihmisiin yleensä ($ka = 4,41$). Luottamusta muihin ihmisiin kuvaavan muuttujan keskihajonta on 1,26, vinousarvo $-0,61$ ja huipukkuusarvo 3,16. Luottamusta Internetissä tavattuja ihmisiä kohtaan kuvaavan muuttujan keskihajonta on puolestaan 1,21, vinousarvo 0,16 ja huipukkuusarvo 2,62.

Vinous- ja huipukkuusarvolla kuvataan muuttujan jakauman muotoa. Positiivinen vinousarvo tarkoittaa, että suurin osa havainnoista on keskiarvoa pienempiä. Vastaavasti negatiivinen vinousarvo viittaa siihen, että suurin osa havainnoista on keskiarvoa suurempia. Huipukkuusarvo taas ilmoittaa, kuinka terävähuippuinen jakauma on – jos kerroin on positiivinen, jakauma on terävähuippuinen, ja negatiivinen kerroin taas kertoo litteähuippuisesta jakaumasta. (Nummenmaa, 2023, s. 71–72.) Täydellisessä normaalijakaumassa arvot ovat nolla (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 78). Luottamusta muihin ihmisiin yleensä kuvaavan muuttujan jakaumassa suurin osa havainnoista on täten keskiarvoa suurempia, ja jakauma on terävähuippuinen. Luottamusta Internetissä tavattuihin ihmisiin kuvaava muuttuja on myös terävähuippuinen, mutta siinä suurin osa havainnoista on keskiarvoa pienempiä.

5.2.2 Institutionaalinen luottamus

Kolmas ensimmäisen tutkimuskysymyksen selitettävä muuttuja ja viimeinen tutkimani luottamuksen muoto on luottamus instituutioita kohtaan. Sitä mitattiin kysymyksellä “Kuinka paljon luotat seuraaviin...?”. Vastausvaihtoehdot vaihtelevat välillä 1–7, jossa 1=”En luota lainkaan” ja 7=”Luotan täysin”. Institutionaalista luottamusta kuvaavaan

mittariin sisällytettiin tutkielmassa luottamus poliisia, oikeuslaitosta, yliopistoa, eduskuntaa ja puolustusvoimia kohtaan. Kyselyssä kartoitettiin myös luottamusta Euroopan parlamenttia ja NATO:a kohtaan, mutta ne rajataan pois tarkastelusta. Rajaus pitää sisällään vain poliisin, oikeuslaitoksen, yliopiston, eduskunnan ja puolustusvoimat aikaisempia tutkimuksia mukailleen, joissa institutionaalinen luottamus on rajattu edeltäviin instituutioihin (ks. esim. Ervasti, ym., 2019; Komu & Hellsten, 2010).

Luottamuksen keskiarvo lähes kaikkia instituutioita kohtaan on yli viiden vaihteluvälin ollessa [1, 7]. Eniten vastaajat luottivat puolustusvoimiin (ka = 5,61, kh = 1,28) ja poliisiin (ka = 5,52, kh = 1,38) kun taas vähiten eduskuntaan (ka = 3,97, kh = 1,61). Tulos on samankaltainen OECD:n (2024) teettämän kyselyn tulosten kanssa, jonka mukaan vuonna 2023 suomalaiset luottivat eniten poliisiin ja vähiten poliittisiin puolueisiin. Havaintojen lukumäärä on 1541. Eri luottamuksen lajien kuvailevat tunnusluvut ja vaihteluvälit on esitetty taulukossa 1.

Instituutioihin kohdistuvaa luottamusta mittaavista muuttujista muodostettiin summamuuttuja, jonka avulla voidaan tarkastella institutionaalista luottamusta kokonaisuudessaan. Ennen summamuuttujan muodostamista tarkastettiin muuttujan reliabiliteetti McDonaldin omegalla (Ω), jota suositellaan käytettäväksi yleisemmin käytetyn Cronbachin alfan sijaan, koska se tekee alfaa realistisempia oletuksia. Omegan tarkoituksena on selvittää, ovatko muuttujat tarpeeksi yhtenäisiä summamuuttujan muodostamiseksi, eli mittaavatko muuttujat samaa asiaa. Mitä lähempänä omega on arvoa yksi, sitä sisäisesti yhtenäisempiä muuttujat ovat. (Dunn, ym., 2014.) Omegan arvoksi saadaan 0,86, eli mittaria voidaan pitää sisäisesti johdonmukaisena ja täten summamuuttuja on perusteltua muodostaa.

Summamuuttujan arvot vaihtelevat välillä [5,35]. Analyysivaiheessa vaihteluväli palautettiin kuitenkin alkuperäiseen 1–7, jotta eri mallien vertailu keskenään olisi helpompaa. Mittarin jakauman vinousarvo on $-0,94$ ja huipukkuusarvo $4,02$. Näin ollen institutionaalista luottamusta kuvaavaa jakauma on terävähuippuinen ja vino siten, että suurin osa havainnoista on keskiarvoa suurempia.

Taulukko 1. Luottamuksen eri lajit ja niiden kuvailevat tunnusluvut, vaihteluvälit ja Mcdonaldin omega (Ω), $N = 1541$.

Muuttuja	<i>Keskiarvo</i>	<i>Keskihajonta</i>	<i>Vaihteluväli</i>	Ω
Luottamus muihin ihmisiin yleensä	4,41	1,26	1–7	
Luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin yleensä	3,02	1,21	1–7	
Institutionaalinen luottamus	25,37	5,65	5–35	0,86
poliisi	5,52	1,38	1–7	
oikeuslaitos	5,20	1,48	1–7	
yliopistot	5,08	1,29	1–7	
puolustusvoimat	5,61	1,28	1–7	
eduskunta	3,97	1,61	1–7	

5.2.3 Hyvän maailman uskomus

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen selittävänä muuttujana ja toisen tutkimuskysymyksen selitettävänä muuttujana on hyvän maailman uskomus. Tätä mitattiin validoidulla kuuden väittämän mittarilla (*6-item measure of overall Good world belief, PI-6*). Mittari perustuu perusmaailmanuskomuksia mittaavaan 71 väittämän kyselyyn (PI-99), mutta PI-6-mittari soveltuu lyhyen pituutensa takia alkuperäistä kyselyä paremmin tutkimuskäyttöön. Vaikka mittari on huomattavasti lyhyempi kuin alkuperäinen mittari, se korreloi merkittävästi alkuperäisen mittarin kanssa, minkä takia lyhyempää mittaria on perustelua käyttää. (Clifton & Yaden, 2021.)

Tässä kuuden väittämän Likert-asteikollisessa mittarissa pyydetään vastaajaa arvioimaan yleisiä väittämiä maailmasta. Vastausvaihtoehdot vaihtelevat välillä 1–7, jossa 1=”Vahvasti eri mieltä” ja 7=”Vahvasti samaa mieltä”. Mittarin muuttujat ja niiden kuvailevat tunnusluvut esitellään liitteessä 1. Liitteen taulukosta voidaan havaita, että kaikkien maailmaa positiivisesti kuvaavien väittämien keskiarvo on lähellä viittä, kun taas negatiivisten väittämien keskiarvo on alle neljä. Yleisesti ottaen vaikuttaa siis siltä, että vastaajat

näki­vät maailman kohtalaisen hyvässä valossa. Vastaa­jat olivat eniten samaa mieltä väit­
tämän kanssa, jonka mukaan hyvät asiat maailmassa voittavat huonot ($ka = 4,96$, $kh =$
 $1,34$). Vähiten he samaistuivat väitteeseen siitä, että maailma on kokonaisuudessaan epä­
mukava ja paha paikka ($ka = 2,80$, $kh = 1,44$). Havaintojen lukumäärä on 1541.

Näistä kuudesta väittämästä muodostettiin summamuuttuja, jonka avulla voidaan tarkas­
tella hyvän maailman uskomusta kokonaisuudessaan. Summamuuttujan muodostamista
varten muuttujat 3, 4 ja 6 käännettiin samansuuntaisiksi muiden väittämien kanssa. Täl­
löin mittaria tulkitaan siten, että korkeammat pisteet kertovat vahvem­
masta hyvän maa­
ilman uskomuksesta. Omega asettuu lähelle yhtä ($\Omega = 0,86$), joten summamuuttuja voi­
daan muodostaa. Vinousarvoksi saadaan $-0,48$ ja huipukkuusarvoksi $3,54$. Siten jakauma
on terävähuippuinen, jossa suurin osa havainnoista on keskiarvoa suurempia.

5.2.4 Demografiset muuttujat

Kontrolloivina taustamuuttujina tutkielmassa toimii ikä, sukupuoli, koulutustaso ja brut­
totulo. Iän vaihteluväli on 18–75-vuotta. Vastaa­jien iän keskiarvo on $46,53$ ja keskiha­
jonta $16,28$. Analyysivaiheessa jatkuva ikämuuttuja muutettiin kategoriseksi, jolloin ikä­
kategoriat ovat 18–29, 30–45, 46–65 ja 66-vuotiaat ja vanhemmat. Vinousarvoksi saa­
daan $-0,55$ ja huipukkuusarvoksi $1,98$, eli muuttujan jakauma on terävähuippuinen ja
siinä suurin osa havainnoista on keskiarvoa suurempia.

Vastaa­jien oli mahdollista valita kyselyssä joko ”mies”, ”nainen” tai ”muu”. Analyysi­
vaiheessa sukupuolimuuttuja koodattiin dummy-muuttujaksi, jossa 0 = mies ja 1 = nai­
nen. Koska vaihtoehdon ”muu” vastasi vain $0,84$ prosenttia ($n=13$) vastaa­jista, jätettiin
tämän vaihtoehdon vastanneet pois analyysistä, minkä jälkeen havaintojen määrä regres­
sioanalyysissä on 1528. Vastaa­jista hieman alle viisikymmentä prosenttia ($n=762$) on nai­
sia.

Koulutustaso on kaksiluokkainen muuttuja, jossa kysyttiin, onko vastaa­jalla korkeakou­
lututkintoa eli vähintään kandidaatin tutkintoa. Vastausvaihtoehtoina oli joko 0 = ”ei ” tai
1 = ”kyllä”. Vastaa­jilla noin 27 prosentilla oli vähintään kandidaatin tutkinto.

Bruttotuloja mitattiin alkuperäisessä aineistossa kahdeksanluokkaisella muuttujalla, jossa
kysyttiin vastaa­jan kuukausittaisia bruttotuloja. Luokat ovat 1 = ”Alle 1000 euroa”, 2 =
”1000–1999 euroa”, 3 = ”2000–2999 euroa”, 4 = ”3000–3999 euroa”, 5 = ”4000–4999

euroa”, 6 = ”5000–5999 euroa”, 7 = ”6000–6999 euroa” ja 8 = ”7000 euroa tai enemmän”. Analyysivaiheessa tuloluokat koodattiin uudelleen kolmeen eri luokkaan, jolloin luokat ovat: 1 = ”alle 2000 euroa”, 2 = ”2000–4999 euroa” ja 3 = ”5000 euroa tai enemmän”. Luokittelu mukailee Tilastokeskuksen määritelmää, jonka mukaan pienituloisiksi katsotaan henkilöt, joiden tulot ovat alle 60 prosenttia mediaanitulosta, keskituloisiksi he, joiden tulot ovat 75–200 prosenttia mediaanista, ja suurituloisiksi he, joiden tulot ylittävät 200 prosenttia mediaanitulosta (Tilastokeskus, 2023). Vuoden 2022 tammikuussa palkka- ja palkkiotulojen mediaani Suomessa oli 2 968 euroa (Tilastokeskus, 2022). Vinousarvoksi saadaan 0,28 ja huipukkuusarvoksi 2,36 eli tuloluokkajakauma on terävähuippuinen, jossa suurin osa havainnoista on keskiarvoa pienempiä.

Tutkielmassa käytettävien demografisten muuttujien kuvailevat tunnusluvut ja vaihteluvälit on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Ikä, sukupuoli, bruttotulot ja koulutustaso: kuvailevat tunnusluvut ja vaihteluvälit, $N = 1528$.

Muuttuja	<i>n</i>	%	<i>Keskiarvo</i>	<i>Keskihajonta</i>	<i>Vaihteluväli</i>
Ikä			46,53	16,28	1–4
18–29	292	19,11			
30–45	446	29,19			
46–65	531	34,75			
65–75	259	16,95			
Sukupuoli ^a					0–1
mies	766	50,13			
nainen	762	49,87			
Korkeakoulututkinto ^b					0–1
ei	1 116	73,04			
kyllä	412	26,96			
Kuukausittaiset bruttotulot			3,11	1,62	1–3
alle 2000 euroa	576	37,70			
2000–4999 euroa	820	53,66			
5000 euroa tai enemmän	132	8,64			

^aSukupuoli: 0 = mies, 1 = nainen, ^bkorkeakoulututkinto (vähintään kandidaatintutkinto): 0 = ei, 1 = kyllä

5.3 Tilastolliset menetelmät

5.3.1 Korrelaatiot

Analyysi suoritetaan Stata18-ohjelmistolla. Tutkielma on kvantitatiivinen, ja varsinaisena päämenetelmänä hyödynnetään robustia lineaarista regressioanalyysiä. Ennen regressioanalyysin suorittamista muuttujien välisiä yhteisvaihteluja voidaan kuitenkin alustavasti tarkastella korrelaatiokertoimien avulla (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 2). Ne kuvaavat kahden muuttujan välisten yhteyden voimakkuutta ja suuntaa (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 57). Jos muuttuja sopii korrelaatioanalyysiin, sitä voidaan käyttää myös regressioanalyysissä (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3).

Tutkielmassa käytetään kahdenlaisia korrelaatiokertoimia. Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroin (r) on parametrinen, eli se edellyttää vähintään välimatka-asteikollisia ja normaalijakautuneita muuttujia. Kerrointen arvot vaihtelevat -1 ja 1 välillä. Positiivinen arvo viittaa positiiviseen yhteyteen ja negatiivinen sitä vastoin negatiiviseen yhteyteen. Toisin sanoen, positiivinen kerroin tarkoittaa sitä, että toisen muuttujan arvojen kasvaessa toisen muuttujan arvot kasvavat myös. Vastaavasti, kun kerroin on negatiivinen, toisen muuttujan arvojen kasvaessa toisen muuttujan arvot pienenevät. (Nummenmaa, 2023, s. 279–280.) Jos korrelaatiokerroin on nolla, muuttujien välillä ei ole tilastollista yhteyttä (Nummenmaa, 2023, s. 280; Tabachnick & Fidell, 2014, s. 56). Muuttujan korrelaatio itsensä kanssa on aina 1 (Nummenmaa, ym., 2019, s. 220; Nummenmaa, 2023, s. 280). Korrelaatiokertoimien ylittäessä arvon 0,90 voidaan sanoa, että muuttujat ovat keskenään multikollineaarisia eli niiden välillä on voimakas lineaarinen yhteys (Nummenmaa, 2023, s. 290; Tabachnick & Fidell, 2014, s.88).

Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa (ρ) käytetään, kun tarkoituksena on tarkastella järjestysasteikollisia muuttujia. Koska tutkielmassa käytetään myös järjestysasteikollisia muuttujia, sopii Spearmanin korrelaatiokerroin täten tutkielman korrelaatiokertoimeksi. Järjestyskorrelaatiokerroin toimii tulomomenttikertoimen tavoin, mutta toisin kuin tulomomenttikertoimessa, järjestyskorrelaatiokertoimessa korrelaation laskemiseen käytetään järjestyslukuja eikä x - ja y -muuttujien havaittuja arvoja. Myös Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen arvot vaihtelevat välillä $[-1, 1]$. (Nummenmaa, ym., 2019, s. 222; Nummenmaa, 2023, s. 283.) Arvojen vaihtelua tulkitaan samalla tavalla kuin Pearsonin korrelaatiokertoimessa: kun kerroin on negatiivinen, muuttujan arvojen kasvaessa toisen

muuttujan arvot pienenevät. Kun taas kerroin on positiivinen, muuttujan arvojen kasvaessa myös toisen muuttujan arvot kasvavat. (Nummenmaa, 2023, s. 279–280.)

Korrelaatiokertoimien tilastollista merkitsevyyttä analysoidaan p -arvojen avulla. Siten selvitetään, kuinka todennäköistä on, että havaittu korrelaatio aiheutuu sattumasta. (Nummenmaa, 2023, s. 290.) P -arvojen tulkinnassa käytetään standardeja merkitsevyytystasoja. Kun $p < 0,001$, väärän tuloksen saamiselle on 0,1 prosentin riski. Kun $p < 0,01$, väärän tuloksen saamisen mahdollisuus kasvaa yhteen prosenttiin. Vastaavasti $p < 0,05$ tarkoittaa, että virheellisen päätöksen riski on viisi prosenttia. Jos p -arvo on pienempi kuin merkitsevyytystaso, tulosta voi sanoa tilastollisesti merkitsevästi. (Nummenmaa, ym., 2019, s.175–176.)

5.3.2 Lineaarinen regressioanalyysi

Keskeisenä analyysimenetelmänä tutkielmassa käytetään lineaarista regressioanalyysia, jota voidaan pitää yhteiskunta- ja ihmistieteiden keskuudessa monimuuttujamenetelmien peruspilarina. Nimensä mukaisesti lineaarinen regressioanalyysi tarkastelee muuttujien välistä lineaarista yhteyttä. Lineaarisuudella tarkoitetaan sitä, että selitettävän ja selittävän tekijän välillä on suora yhteys (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3.) Toisin kuin korrelaatiokerroin, jonka avulla saadaan tietää vain kahden muuttujan välisen riippuvuussuhteen voimakkuus, regressioanalyysin avulla voidaan ennustaa tutkittavien muuttujien mitaustuloksia joillain muuttujilla. Menetelmä kuvastaa x - ja y -muuttujien välistä yhteyttä, jossa x -muuttujasta käytetään nimitystä ”selittäjä” ja y -muuttujasta ”selitettävä”. Selittävällä muuttujalla siis selitetään selitettävän muuttujan vaihteluita. (Nummenmaa, 2023, s. 309.) Mittaustuloksien ennustamisen lisäksi regressioanalyysin etuna voidaan pitää sitä, että sillä voidaan tutkia samanaikaisesti usean selittävän muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 1).

Yhteiskuntatieteellisten tutkimusten kahden muuttujan välinen lineaarinen yhteys jää usein melko vähäiseksi. Tämä johtuu siitä, että ihmisten toimintaa ja asenteita ei oikeastaan pystytä selittämään vain yhden tekijän avulla. Näin ollen yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa korrelaatiota jo 0,20–0,40 välillä pidetään vahvana ja selittävän muuttujan katsotaan selittävän olennaisesti selitettävän muuttujan vaihteluita. (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 2.)

Lineaarinen regressioanalyysi sopii tutkielman analyysimenetelmäksi ensinnäkin siksi, että sen avulla pystytään vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Linearisella regressiolla voidaan tarkastella muuttujien välisiä yhteyksiä ja ennustaa mittaustuloksia jollain muuttujalla (Nummenmaa, 2023, s. 309). Myös tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on tarkastella muuttujien välisiä yhteyksiä ja sitä, miten eri muuttujat ennustavat luottamuksen eri lajeja ja hyvän maailman uskomusta.

Lisäksi analyysin vaatimukset täyttyvät muuttujien osalta. Lineaarinen regressio edellyttää, että muuttujat ovat jatkuvia (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3), mikä toteutuu tutkimusasetelmassa. Jatkuvien muuttujien lisäksi myös luokittelu- ja järjestysasteikollisia muuttujia voidaan käyttää. Tällöin muuttujista tulee tehdä dummy-muuttujia. Jos muuttuja sisältää useampia luokkia, täytyy tehdä useampi dikotominen dummy-muuttuja. Tällöin jokin muuttujan luokista asetetaan vertailutasoksi, johon muita luokkia vertaillaan. (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3.) Myös tässä tutkielmassa käytetään kahta dikotomista dummy-muuttujaa, joita ovat sukupuolimuuttuja ja koulutusastetta mittaava muuttuja. Niiden lisäksi neliluokkaisesta ikämuuttujasta ja kolmiluokkaisesta bruttotulomuuttujasta tehtiin dummy-muuttujat. Ikämuuttujassa vertailutasoksi asetettiin 18–29-vuotiaat ja tulomuuttujassa alle 2000 euroa kuukaudessa ansainneet vastaajat.

5.3.3 Lineaarisen regressioanalyysin oletukset

Lineaarinen regressiomalli on monikäyttöinen menetelmä, mutta sen käyttäminen edellyttää tiettyjen ennakko-oletuksien täyttymisen. Nimensä mukaisesti lineaarisella regressiolla on tarkoitus tarkastella lineaarisia yhteyksiä – tärkeimpänä oletuksena voidaan pitää siis sitä, että muuttujien välillä tulee olla lineaariset yhteydet. (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3). Myös epälineaarisia yhteyksiä muodostavia muuttujia voidaan käyttää, mutta on huomioitava, että lineaarinen regressio ei sovi kunnolla tällaisiin aineistoihin. Lineaarisuus selviää, kun piirretään sirontamatriisi regressiomalliin tulevista muuttujista (Nummenmaa, 2023, s. 315). Tutkielman muuttujien välinen lineaarisuus tarkastettiin sirontakuvioista, joista selvisi, että yhteydet noudattavat yleisesti ottaen lineaarista yhteyttä, mikä mahdollistaa analyysin jatkamisen mielekkäällä tavalla.

Toiseksi regressioanalyysi olettaa, että mallin jäännöstermit ovat lineaarisia, normaalisti jakautuneita ja homoskedastisia (Tabachnick & Fidell, 2014). Residuaaleilla eli jäännös-

termeillä viitataan havaintopisteiden etäisyyksiin regressiosuorasta. Ne kuvaavat siis selitettävän muuttujan vaihtelusta sitä osuutta, jota regressiomalli ei selitä. Mitä suurempi yksittäisen jäännöstermin arvo on, sitä huonommin muuttujan arvo on pystytty ennustamaan regressiomallin avulla. Jäännöstermin ollessa nolla, havaittu ja ennustettu arvo ovat täysin samat, eli malli on toiminut havainnon kohdalla täydellisesti. (Nummenmaa, 2023, s. 310.) Jos jäännöstermit jakautuvat normaalisti ja ovat homoskedastisia, myös muuttujat ovat lineaarisia ja normaalisti jakautuneita (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 78).

Jäännöstermien normaalijakautumista voidaan tarkastella normaalijakaumakuviolla (*normal probability plot*), jossa jäännöstermit järjestetään suuruusjärjestykseen ja kuvataan kulmasta kulmaan etenevänä janana. Normaalisti jakautuneet jäännöstermit noudattavat silmämääräisesti suoraa linjaa. (Metsämuuronen, 2008, s. 100.) Normaalijakaumakuvioista on nähtävissä jonkin verran poikkeamaa eli jäännöstermit eivät ole täysin normaalisti jakautuneita (liite 2). Tämä ei kuitenkaan muodostu ongelmaksi, koska normaalijakaumaoletuksesta voidaan tinkiä, jos otoskoko on tarpeeksi suuri (Nummenmaa, 2023, s. 316). Lineaariseen regressioon riittää noin sadan havainnon otoskoko (Nummenmaa, 2023, s. 316), joten tutkielman aineiston otoskoon suuruus ($N=1528$) takaa sen, että normaalijakaumaoletus ei ole välttämätön.

Jäännöstermien homoskedastisuus tarkoittaa, että jäännöstermien tulee jakautua suhteellisen tasaisesti silmämääräisesti (Metsämuuronen, 2008, s. 87; Tabachnick & Fidell, 2014, s. 125). Homoskedastisuutta voidaan tarkastella regressioanalyysin jälkeen silmämääräisesti sirontakuviolla, jossa pisteen sijainti x-akselilla ilmoittaa alkuperäisen havainnon suuruuden, ja sijainti y-akselilla taas havaintoa vastaavat jäännöstermin suuruuden. Sirontakuviosta arvioidaan, kuinka kauas nollakohdasta jäännöstermit sijoittuvat eri y-muuttujan havaituilla arvoilla. (Nummenmaa, 2023, s. 324.) Sirontamatriiseista voidaan nähdä, että jäännöstermit eivät jakaudu kovinkaan tasaisesti nollan molemmin puolin suurimmassa osassa malleista eli voidaan sanoa, että mallit ovat heteroskedastisia (liite 3).

Homoskedastisuutta voidaan tarkastella myös Breusch-Paganin testillä (Breusch & Pagan, 1980). Sekä sirontakuvioiden silmämääräinen tarkastelu että Breusch-Paganin testi osoittavat, että homoskedastisuusoletus ei täyty kaikissa regressiomalleissa lukuun ottamatta ”luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin yleensä” -mallia. Heteroskedastisuuden vääristävä vaikutusta voidaan vähentää regressiokerrointen robustien keskivirheiden eli

Huber-White-keskivirheiden avulla, joita käytetään tämän tutkielman analyysivaiheessa. Jotta kaikkia malleja olisi mahdollista vertailla keskenään, robusteja keskivirheitä käytetään myös ”luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin” -mallissa.

Kolmanneksi oletetaan, että selittävien muuttujien kesken ei tule esiintyä liian voimakasta korrelaatiota. Oletus tehdään, ettei malliin tulisi selittäjäksi sama vaihtelu useampaan kertaan. (Nummenmaa, 2023, s. 316.) Multikollineaarisuus viittaa tilanteeseen, jossa kahden tai useamman selittävän muuttujan väliset korrelaatiot ovat liian suuret (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3). Tällainen tilanne havaitaan, jos korrelaatio saa arvon, joka on yli 0,9 (Tabachnick & Fidell, 2014, s. 89). Selittävien muuttujien välisiä korrelaatioita tarkasteltaessa voidaan havaita, etteivät muuttujien väliset korrelaatiot olleet liian voimakkaita. Myös analyysin VIF- ja toleranssiarvot kertovat selittävien muuttujien korrelaatiosta – mitä vähemmän kolineaarisuutta esiintyy muuttujien välillä, sitä lähempänä kummankin indeksin arvo on yhtä. Ohjenuorana voidaan pitää sitä, että suurta multikollineaarisuutta esiintyy, kun toleranssiarvo lähenee arvoa 0,2 nollan ollessa huonoin mahdollinen arvo, ja VIF-arvo ylittää arvon neljä (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3). Toleranssiarvot ovat yli 0,8 ja VIF-arvot vaihtelevat välillä 1,03–1,15, joten multikollineaarisuusongelmaa selittävien muuttujien välillä ei malleissa ole havaittavissa (liite 4).

Neljäs oletus liittyy aineiston muista selvästi poikkeaviin havaintoihin eli outliereihin. Ne vääristävät regressiosuoraa voiden tuottaa valheellisia tuloksia, minkä takia regressioanalyysi edellyttää, ettei aineistossa ole outliereita. (Metsämuuronen, 2008, s. 87, 89.) Outlierien tarkastelussa hyödynnettiin Cookin etäisyyttä, joka mittaa havainnon vaikutusta mallissa. Se arvioi, miten paljon beeta-arvot muuttuvat, jos yksittäinen havainto poistetaan. Mitä suurempi Cookin etäisyys on, sitä suurempi vaikutus sillä on regressio-kertoimiin. (Metsämuuronen, 2008, s. 99.) Cookin etäisyys -luvulla jokaisesta regressiomallista löytyi useampi (n=65–90) poikkeava havainto.

Cookin etäisyys -testi saattaa kuitenkin reagoida liian herkästi, minkä takia Stata suosittelee tarkistamaan outlierit $dfbeta$ -komennolla. $Dfbeta$ -lukujen raja-arvona pidetään $2/\sqrt{n}$. Saaduista kuvioista tulkitaan, ylittivätkö outlierielle lasketut raja-arvot. (UCLA, n.d.) Saaduista kuvioista voidaan havaita, että outlierit ylittävät raja-arvon $2/\sqrt{1528}$ kaikissa neljässä mallissa (liite 5). Outlierit eivät kuitenkaan ylitä laskettua raja-arvoa niissä määrin, että niitä olisi kannattavaa poistaa analyysistä.

Poistamisen sijaan ratkaisuna outliereihin hyödynnettiin robustia regressioanalyysia, jonka tarkoituksena on havaita outlierit aineistosta ja tuottaa tuloksia, jotka eivät vinoudu poikkeavien havaintojen takia (Rousseeuw & Leroy, 1987). Robustissa regressiossa poikkeavia havaintoja ei siis poisteta, vaan se pyrkii vähentämään niiden vaikutusta. Analyysissa käytettiin Stataan asennettavaa robreg-komentoa sekä sen MM-estimaattoria. Estimaattoreita on robustille regressiolle useita, mutta MM-estimaattoreita suositellaan käytettäväksi analyysissa, koska ne ovat tehokkaita ja vastustuskykyisiä poikkeaville havainnoille. (Jann, 2012; Verardi & Croux, 2009, s. 451–452.)

5.3.4 Regressiomallin tulkitseminen

Jotta lineaarisen regression tuloksia voidaan ymmärtää, täytyy tuloksia osata tulkita oikein. Selitysasteella (R^2) kuvataan sitä, kuinka monta prosenttia malli onnistuu kuvaamaan selitettävän muuttujan arvojen vaihtelua (Metsämuuronen, 2008, s. 96). Selitysaste vaihtelee välillä $[0, 1]$ – mitä lähempänä selitysaste on arvoa 1, sitä paremmin selitettävän muuttujan vaihtelua pystytään kuvaamaan mallin avulla. Yleensä malleissa raportoidaan niin sanottu korjattu selitysaste (R^2 adj.), joka antaa todenmukaisemman kuvan mallin sopivuudesta siihen populaatioon, josta otos on otettu. (Nummenmaa, 2023, s. 321.) Analyysissa käytettävässä robustissa regressioanalyysissa korjattua selitystasetta ei kuitenkaan saada, minkä takia tarkastelussa on vain selitysaste (R^2). Selitysaste osoittaa, kuinka paljon mallilla pystytään selittämään, mutta se ei kerro, mistä selitysvaivoista aiheutuu. Tämän vuoksi on tärkeää muistaa, että selitystasetta tulee tarkastella yhdessä selitettävien muuttujien kanssa. (Nummenmaa, 2023, s. 321.)

Regressiokertoimet puolestaan ilmaisevat, miten selittävä muuttuja selittää selitettävän muuttujan vaihteluita. Ne osoittavat, kuinka paljon selitettävän muuttujan arvot kasvavat tai pienenevät, kun selittävä muuttuja muuttuu yhden yksikön samalla, kun muut selittäjät pidetään vakiona. Kertoimen ollessa positiivinen, kyseisen muuttujan arvojen kasvaessa myös selitettävän muuttujan arvot kasvavat. Negatiivinen kerroin taas ilmaisee sitä, että muuttujan arvojen kasvaessa selitettävän muuttujan arvot pienenevät. (Nummenmaa, 2023, s. 321–322.)

Regressiokertoimia on kahdenlaisia: standardoituja (β) ja standardoimattomia (B). Standardoituja kertoimia on helpompi verrata keskenään, kun muuttujien mitta-asteikot ovat erilaisia. (Nummenmaa, 2023, s. 322; Jokivuori & Hietala, 2014.) Robustissa regressiossa

niitä ei kuitenkaan ole mahdollista saada, minkä takia tutkielmassa tarkastellaan vain standardoimattomia regressiokertoimia (B). B-arvojen tilastollista merkitsevyyttä analysoidaan t-testillä. Jos t-testiä vastaava p-arvo on 0,05 tai pienempi, selittää selittävä muuttuja luotettavasti selitettävän muuttujan arvojen vaihtelua. (Metsämuuronen, 2008, s. 93.)

6 Tulokset

6.1 Korrelaatiot

Ennen lineaarisen regression suorittamista tarkastellaan muuttujien välisiä yhteyksiä korrelaatiokertoimien avulla. Korrelaatiokertoimet esitellään taulukossa 3. Vasemmalta luettuna toiseen sarakkeeseen on merkitty, onko muuttujapareja tarkasteltu Pearsonin tulo-momenttikertoimen (r) vai Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimen (ρ) avulla. Suurin osa yhteyksistä on heikkoja, mikä on kuitenkin normaalia yhteiskuntatieteissä (Jokivuori & Hietala, 2014, luku 2).

Taulukosta nähdään, että luottamus ihmisiin yleensä ja lähes kaikki selittävät muuttujat korreloivat keskenään positiivisesti tilastollisesti erittäin merkitsevästi. Kaikista selittäviistä muuttujista voimakkain positiivinen yhteys löytyy luottamusta Internetissä tavattuihin ihmisiin kuvaavan muuttujan kanssa ($\rho = 0,51, p < 0,001$). Myös institutionaalisen luottamuksen ($r = 0,46, p < 0,001$) ja hyvän maailman uskomuksen ($r = 0,45, p < 0,001$) kanssa on havaittavissa kohtalainen yhteys. Heikoin tilastollisesti merkitsevä yhteys on puolestaan korkeakoulututkinnon kanssa ($r = 0,07, p < 0,01$). Vaikka yhteys on heikko, vaikuttaa siis käytännössä siltä, että vähintään kandidaatintutkinnon suorittaneet luottavat muita hieman enemmän muihin ihmisiin yleensä. Luottamuksen ihmisiin yleensä ja sukupuolen välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä.

Luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin korreloi tilastollisesti merkitsevästi institutionaalisen luottamuksen ja hyvän maailman uskomuksen kanssa, mutta ei kontrollimuuttujien kanssa. Internetissä tavattuihin ihmisiin kohdistuvan luottamuksen ja institutionaalisen luottamuksen välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä positiivinen yhteys ($r = 0,27, p < 0,001$). Lähes yhtä vahva yhteys on hyvän maailman uskomuksen kanssa ($r = 0,24, p < 0,001$).

Institutionaalinen luottamus korreloi positiivisesti ja tilastollisesti erittäin merkitsevästi kaikkien selittävien muuttujien kanssa lukuun ottamatta sukupuolta. Suurin yhteys voidaan havaita hyvän maailman uskomuksen kanssa ($r = 0,45, p < 0,001$) ja pienin merkitsevä yhteys kuukausittaisten bruttotulojen kanssa ($\rho = 0,11, p < 0,001$). Korrelaatiomat-

riisin perusteella siis jokainen tutkielmassa tarkasteltu luottamuksen muoto näyttäisi olevan positiivisesti yhteydessä hyvän maailman uskomuksen kanssa tilastollisesti merkitsevästi.

Hyvän maailman uskomus korreloi puolestaan tilastollisesti merkitsevästi iän ($\rho = 0,21$, $p < 0,001$), korkeakoulututkinnon ($r = 0,07$, $p < 0,01$) ja kuukausittaisten bruttotulojen ($\rho = 0,19$, $p < 0,001$) kanssa. Käytännössä siis vanhemmat ihmiset uskovat nuorempia enemmän hyvään maailmaan. Myös korkeamman tulotason omaavat ihmiset uskovat pienemmän tulotason omaavia enemmän hyvään maailmaan kuten myös vähintään kandidaatin tutkinnon suorittaneet ihmiset. Sukupuolen suhteen tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei niin ikään löytynyt.

Kun tarkastellaan selittävien muuttujien keskinäisiä yhteisvaihteluita, voidaan huomata, että vain ikä ja kuukausittaiset bruttotulot korreloivat keskenään tilastollisesti merkitsevästi yhteyden jäädessä kuitenkin heikoksi ($\rho = 0,21$, $p < 0,001$). Selittävät muuttujat eivät siis korreloi toistensa kanssa niissä määrin, että niistä olisi haittaa regressioanalyysissä.

Taulukko 3. Muuttujien väliset korrelaatiot, $N = 1528$.

Muuttuja	Kerroin	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Luottamus ihmisiin yleensä	p	-							
2. Luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin yleensä	p	0,51***	-						
3. Luottamus instituutioihin	r	0,46***	0,27***	-					
4. Hyvän mailman uskomus	r	0,45***	0,24***	0,45***	-				
5. Sukupuoli ^a	r	-0,02	-0,05	0,12	0,03	-			
6. Ikä	ρ	0,12***	-0,02	0,14***	0,21***	0,012	-		
7. Korkeakoulututkinto ^b	r	0,07**	0,03	0,14***	0,07**	-0,02	-0,01	-	
8. Kuukausittaiset bruttotulot	ρ	0,12***	0,02	0,11***	0,19***	-0,19	0,21***	0,26	-

Pearsonin korrelaatiokerroin = r . Spearmanin korrelaatiokerroin = ρ . ^aSukupuoli: 0 = mies, 1 = nainen.

^bKorkeakoulututkinto (vähintään kandidaatintutkinto): 0 = ei, 1 = kyllä. * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

6.2 Regressioanalyysin tulokset

Kun muuttujien välisiä yhteisvaihteluita on alustavasti tarkasteltu korrelaatioiden avulla, voidaan seuraavaksi siirtyä tarkastelemaan yhteyksiä robustilla regressioanalyysillä.

Luottamus ihmisiin yleensä

Taulukosta 4 voidaan havaita, että hyvän maailman uskomus selittää luottamusta ihmisiin yleensä tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($B = 0,09, p < 0,001$). Näin ollen uskomuksen maailman hyvydestä vahvistuessa myös luottamus muihin ihmisiin kasvaa. Mikään muu mallin selittävästä muuttujista ei selitä tilastollisesti merkitsevästi luottamusta ihmisiin yleensä. Mallin selitysaste on 16 prosenttia.

Taulukko 4. Luottamus ihmisiin yleensä -regressiomalli, $N = 1528$.

Muuttujat	B	Robusti keskivirhe	P-arvot
Hyvän mailman uskomus	0,09	0,01	<0,001
Ikä			
30–45	–0,09	0,10	0,323
46–65	0,00	0,09	0,994
65–75	0,14	0,10	0,151
Sukupuoli ^a	–0,09	0,06	0,184
Korkeakoulututkinto ^b	0,09	0,07	0,152
Kuukausittaiset bruttotulot			
2000–4999 euroa	–0,00	0,07	0,808
5000 euroa tai enemmän	0,05	0,12	0,182

$R^2 = 0,15$

B = standardoimaton regressiokerroin, R^2 = mallin selitysaste.

^aSukupuoli: 0 = mies, 1 = nainen.

^bKorkeakoulututkinto (vähintään kandidaatintutkinto): 0 = ei, 1 = kyllä.
Iän vertailutaso: 18–29-vuotiaat. Kuukausittaisten bruttotulojen vertailutaso: alle 2000 euroa tienaavat.

Luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin yleensä

Taulukosta 5 huomataan, että hyvän maailman uskomus selittää luottamusta ihmisiin Internetissä tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($B = 0,06, p < 0,001$). 30-45- ja 46-65-vuotiaat luottavat vähemmän ihmisiin Internetissä kuin vertailuryhmänä toimivat 18-29-vuotiaat eron ollessa tilastollisesti merkitsevä ($B = -0,33, p < 0,001$). Vanhimman ikäluokan, 65–75-vuotiaiden, luottamustaso on alempi kuin 18–29-vuotiailla, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,06$).

Miehet ($B = -0,18, p < 0,05$) luottavat ihmisiin Internetissä vähemmän kuin naiset. Tuloluokkien ”2000-4999 euroa” ($B = -0,15, p = 0,04$) ja ”5000 euroa tai enemmän” ($B = -0,28, p = 0,04$) vastaajat luottavat alle 2000 euroa ansaitsevia vastaajia vähemmän ihmisiin Internetissä. Korkeakoulututkinto ei ole tilastollisesti merkitsevä selittäjä. On kuitenkin huomioitava, että mallilla ei juuri pystytä selittämään luottamusta ihmisiin Internetissä selityksasteen ollessa vain seitsemän prosenttia.

Taulukko 5. Luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin yleensä -regressiomalli, $N = 1528$.

Muuttujat	B	Robusti keskivirhe	P-arvot
Hyvän mailman uskomus	0,06	0,01	<0,001
Ikä			
30–45	-0,33	0,10	0,001
46–65	-0,33	0,10	0,001
65–75	-0,21	0,11	0,062
Sukupuoli ^a	-0,18	0,07	0,008
Korkeakoulututkinto ^b	0,07	0,08	0,360
Kuukausittaiset bruttotulot			
2000–4999 euroa	-0,15	0,08	0,042
5000 euroa tai enemmän	-0,28	0,14	0,043
$R^2 = 0,07$			

B = standardoimaton regressiokerroin, R^2 = mallin selitysaste.

^aSukupuoli: 0 = mies, 1 = nainen.

^bKorkeakoulututkinto (vähintään kandidaatintutkinto): 0 = ei, 1 = kyllä.

Iän vertailutaso: 18–29-vuotiaat. Kuukausittaisten bruttotulojen vertailutaso: alle 2000 euroa tienaavat.

Institutionaalinen luottamus

Taulukosta 6 nähdään, että hyvän maailman uskomus lisää tilastollisesti erittäin merkittävästi myös institutionaalista luottamusta ($B = 0,07, p < 0,001$). Ikäluokkaan 30-45 kuuluminen ennustaa alhaisempaa institutionaalista luottamusta verrattuna 18-29-vuotiaisiin ($B = -0,19, p = 0,02$). Vanhemmat ikäluokat eivät ole tilastollisesti merkittäviä selittäjiä. Korkeakoulututkinto puolestaan on yhteydessä korkeampaan institutionaaliseen luottamukseen tilastollisesti erittäin merkittävästi ($B = 0,28, p < 0,001$). Sukupuoli eivätkä kuukausittaiset bruttotulot toimi selittävinä tekijöinä. Mallin selitysaste on kaiken kaikkiaan 16 prosenttia.

Taulukko 6. Institutionaalinen luottamus -regressiomalli, $N = 1528$.

Muuttujat	B	Robusti keskivirhe	P-arvot
Hyvän mailman uskomus	0,07	0,01	<0,001
Ikä			
30–45	–0,19	0,08	0,017
46–65	–0,00	0,08	0,962
65–75	0,04	0,08	0,658
Sukupuoli ^a	0,10	0,05	0,057
Korkeakoulututkinto ^b	0,28	0,05	<0,001
Kuukausittaiset bruttotulot			
2000–4999 euroa	0,04	0,30	0,545
5000 euroa tai enemmän	–0,05	0,48	0,602

$R^2 = 0,16$

B = standardoimaton regressiokerroin, R^2 = mallin selitysaste.

^aSukupuoli: 0 = mies, 1 = nainen.

^bKorkeakoulututkinto (vähintään kandidaatintutkinto): 0 = ei, 1 = kyllä.

Iän vertailutaso: 18–29-vuotiaat. Kuukausittaisten bruttotulojen vertailutaso: alle 2000 euroa tienaaavat.

Hyvän maailman uskomus

Viimeisessä mallissa selvitetään, miten eri sosiodemografiset tekijät ovat yhteydessä hyvän maailman uskomukseen. Taulukosta 7 voidaan havaita, että kaikki kolme ikäluokkaa ennustavat hyvän maailman uskomusta erittäin merkitsevästi suhteessa verrokkiryhmään, eli 18–29-vuotiaisiin. Kolme vanhempaa ikäryhmää siis uskovat hyvään maailmaan enemmän kuin 18–29-vuotiaat. Myös tulokategoriat ”2000–4999 euroa” ($B = 1,52, p < 0,001$) ja ”5000 euroa tai enemmän” ($B = 2,44, p < 0,001$) ennustavat hyvän maailman uskomusta tilastollisesti erittäin merkitsevästi vertailuryhmän ollessa ”alle 2000 euroa tienaaavat”. Sukupuoli eikä korkeakoulututkinto ole tilastollisesti merkitseviä selittäjiä. Mallin selitysaste on kuitenkin heikko ($R^2 = 0,06$), minkä takia mallilla ei juuri pystytä selittämään hyvän maailman uskomusta.

Taulukko 7. Hyvän maailman uskomus -regressiomalli, $N = 1528$.

Muuttujat	B	Robusti keskivirhe	P-arvot
Ikä			
30–45	1,86	0,52	<0,001
46–65	3,18	0,48	<0,001
65–75	3,52	0,51	<0,001
Sukupuoli ^a	0,29	0,33	0,380
Korkeakoulututkinto ^b	0,60	0,39	0,124
Kuukausittaiset bruttotulot			
2000–4999 euroa	1,52	0,38	<0,001
5000 euroa tai enemmän	2,44	0,64	<0,001

$R^2 = 0,06$

B = standardoimaton regressiokerroin, R^2 = mallin selitysaste.

^aSukupuoli: 0 = mies, 1 = nainen.

^bKorkeakoulututkinto (vähintään kandidaatintutkinto): 0 = ei, 1 = kyllä.

Iän vertailutaso: 18–29-vuotiaat. Kuukausittaisten bruttotulojen vertailutaso: alle 2000 euroa tienaaavat.

7 Johtopäätökset

7.1 Keskeiset tulokset verrattuna aikaisempaan tutkimukseen

Tämän sosiaalipsykologisen, kvantitatiivisen tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, kuinka perusmaailmanuskomusten ylin uskomus, eli hyvän maailman uskomus, on yhteydessä luottamukseen. Teoriakehystenä luottamus jaettiin yleistyneeseen luottamukseen ja institutionaaliseen luottamukseen. Luottamusta tarkasteltiin kolmessa kontekstissa: luottamus ihmisiin yleensä, luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin ja luottamus yhteiskunnan instituutioihin. Lisäksi tutkielmassa selvitettiin, miten eri sosiodemografiset tekijät ovat yhteydessä siihen, kuinka hyvänä yksilö maailman näkee.

Hyvän maailman uskomuksen ja luottamuksen väliset yhteydet

Analyysimenetelmänä käytettiin robustia lineaarista regressioanalyysia, jonka mukaan hyvän maailman uskomus oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi yhteydessä jokaiseen tutkittuun luottamuksen lajiin. Toisin sanoen uskomus maailman hyvästä luonteesta oli yhteydessä korkeampaan luottamustasoon niin muihin ihmisiin kuin instituutioihinkin. Siten kaikki tutkielman hypoteesit (H1, H2, H3) voidaan vahvistaa. Hyvän maailman uskomus oli vahvimmin yhteydessä institutionaaliseen luottamukseen ja lähes yhtä vahvasti luottamukseen muihin ihmisiin yleensä. Huomattavaa on, että uskomus oli selvästi heikommin yhteydessä luottamukseen Internetissä tavattuihin ihmisiin.

Tutkielman tulokset tukevat Uslanerin luottamusteoriaa, joka korostaa moraalisen perustan, eli etenkin optimistisen maailmankuvan, roolia luottamuksen perustana (Freitag & Traunmüller, 2009; Uslaner, 1998; Uslaner, 1999; Uslaner, 2018). Voi olla, että ihmiset, joilla on taipumus nähdä maailma hyvänä, heijastavat tämän uskomuksen myös ihmisiin ja instituutioihin – he olettavat, että myös muut ihmiset ja yhteiskuntaa ylläpitävät instituutiot ovat yleisesti ottaen hyviä ja luottamuksen arvoisia.

Toisaalta tulokset osoittavat, että uskomus vaikutti merkittävästi vähemmän Internetissä tavattuja ihmisiä kohtaan osoitettuun luottamukseen. Voi olla, että hyvän maailman uskomuksen vaikutukset Internet-ympäristössä olivat heikkoja verkkovuorovaikutukselle ominaisten piirteiden takia, jotka erottavat sen kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta. Näitä

ovat esimerkiksi nonverbaalien vihjeiden vähyys, anonyymiys ja verkkovihamateriaalille altistuminen (Green, 2012; Lieberman & Schroeder, 2020; Näsi, ym., 2015). Myös verkkoympäristön luonne verrattuna kasvokkain vuorovaikutusympäristöihin on hyvin erilainen. Sosiaalisessa mediassa esimerkiksi yksilöiden käsitykset erilaisista normeista voivat vääristyä ja Internet voi myös vahvistaa yksilöiden käsityksiä vastakkainasettelusta (Robertson, ym., 2024; Yang, ym., 2016).

On siis mahdollista, että tällaiset tekijät verkkoympäristössä sekä siellä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa heikentävät yksilön kykyä arvioida toisia luotettavasti, ja voivat siten heikentää uskomuksen vaikutuksia luottamukseen verkossa. Voidaankin todeta, että hyvän maailman uskomuksen merkitys luottamukseen korostuu ennen kaikkea offlinessa, kun taas verkossa jotkin muut tekijät ovat todennäköisesti merkitsevempiä. Tulos kertoo myös siitä, että uskomus ei välttämättä toimi samalla tavalla eri vuorovaikutusympäristöissä. Jatkossa olisikin mielekästä tutkia vielä laajemmin hyvän maailman uskomuksen yhteyksiä muihin verkkoympäristöön liittyviin ilmiöihin, kuten vihapuheen levittämiseen.

Tulokset ovat yhteneviä aikaisempien tutkimusten kanssa, joissa on todettu maailmaan liittyvien uskomuksien olevan yhteydessä luottamuksen eri lajeihin (Clifton, 2019; Leal, ym., 2023). Aikaisemmissa tutkimuksissa luottamuksen välisiä yhteyksiä on tarkasteltu lähinnä suhteessa yksittäisiin perususkomuksiin, kuten uskomukseen oikeudenmukaiseen ja vaaralliseen maailmaan. Yksittäisiä uskomuksia tutkimalla saadaan selville, mitkä maailmaan liittyvät uskomukset ovat luottamuksen kannalta olennaisempia: liittyykö luottamus enemmän esimerkiksi kokemukseen maailmasta oikeudenmukaisena vai harmittona. Tässä tutkielmassa luottamuksen yhteyksiä verrattiin kuitenkin ylimpään, hyvän maailman uskomukseen. Tavoitteena oli saada kokonaisvaltaisempi käsitys siitä, miten laajempi näkemys maailmasta on yhteydessä luottamuksen eri lajeihin. Malli on myös selkeämmin ja helpommin tulkittava verrattuna siihen, että luottamuksen yhteyksiä olisi selvitetty jokaiseen yksittäiseen uskomukseen erikseen.

Luottamuksen psykologisella perustalla on selitetty ennen kaikkea yleistynyttä luottamusta, kun taas institutionaalinen luottamus on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tutkielmassa hyvän maailman uskomus oli kuitenkin tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä myös institutionaalisen luottamuksen kanssa, ja institutionaalisen luottamuksen mallissa selitysaste oli jopa hieman suurempi kuin yleistynyttä luottamusta kuvaavassa mallissa. Tulevaisuudessa olisikin tarpeellista laajentaa tutkimusta myös siihen, miten optimistinen

maailmankuva vaikuttaa luottamukseen paitsi muita ihmisiä, myös instituutioita kohtaan. Toisaalta tehdystä analyysistä jää epäselväksi se, voisiko yleistynyt luottamus toimia välittävänä tekijänä hyvän maailman uskomuksen ja institutionaalisen luottamuksen välillä. Koska yleistyneen luottamuksen on havaittu lisäävän institutionaalista luottamusta (Brehm & Rahn, 1997; Putnam 2020; Uslaner, 2002), on mahdollista, että hyvän maailman uskomus vahvistaa institutionaalista luottamusta yleistyneen luottamuksen kautta.

Suomi on korkean luottamuksen maa, ja tutkielman aineisto perustuu suomalaisiin vastaajiin. Jatkossa voisi olla mielenkiintoista selvittää kansanvälisen vertailututkimuksen avulla, muuttuvatko hyvän maailman uskomuksen ja luottamuksen väliset yhteydet tarkasteltaessa alemman luottamustason yhteiskuntia. Voidaan esimerkiksi kysyä, korostuuko hyvän maailman uskomuksen merkitys institutionaaliossa luottamuksessa erityisesti sellaisissa yhteiskunnissa, joissa instituutiot eivät näyttäyty oikeudenmukaisina, ja joissa korruptio on yleistä.

Hyvän maailman uskomus ja sosiodemografiset tekijät

Toisekseen tutkielmassa olin kiinnostunut selvittämään, miten eri sosiodemografiset tekijät ovat yhteydessä hyvän maailman uskokukseseen. Tuloksien perusteella sukupuoli eikä korkeakoulututkinto olleet tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä hyvän maailman uskokukseseen. Sitä vastoin kolme vanhinta ikäryhmää uskoivat vertailuryhmää ”18–29-vuotiaat” enemmän hyvään maailmaan. Myös yli 2000 euroa kuukaudessa tienaaavat uskoivat alle 2000 euroa tienavia enemmän maailman hyvyyteen. Tulosten mukaan hyvän maailman uskomus siis voimistui iän ja korkeampien kuukausitulojen myötä.

On mielenkiintoista pohtia, miksi nuorin ikäluokka uskoi vanhempia ikäryhmiä vähemmän maailman hyvyyteen. Perusmaailmanuskosten näkökulmasta ilmiötä ei ole toistaiseksi tutkittu, mutta optimistitutkimuksesta löytyy samansuuntaisia havaintoja siitä, että vanhemmat aikuiset näyttävät nuorempia optimistisempina (Chen, ym., 2025). Vuoden 2016 Nuorisobarometrissa selvisi, että nuorista ja nuorista aikuisista vain neljäsosa suhtautui optimistisesti maailman tulevaisuuteen (Myllyniemi, 2017, s. 36). Myös lasten ja nuorten säätiön ja Tietoevryn (2022) tutkimuksen mukaan nuorten usko maailman tulevaisuuteen oli heikentynyt, vaikka he suhtautuivatkin melko luottavaisesti omaan tulevaisuuteensa. Ilmiölle on todennäköisesti useita selityksiä. Yksi potentiaalinen selitys voi löytyä mielenterveydestä. Heikon mielenterveyden on nimittäin havaittu vähentävän

optimismia (Karhu, ym., 2024), ja heikentyneen mielenterveyden on huomattu olevan yleisintä juuri nuorempien ikäryhmien keskuudessa (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos [THL], 2023). Lisäksi on mahdollista, että nuorten aikuisten uskoa maailman hyvyyteen voivat vähentää tulevaisuuden epävarmuustekijät, kuten ilmastonmuutos, geopoliittinen epävakaus ja eriarvoistumiskehitys.

Loppujen lopuksi on kuitenkin huomioitava, että saatu regressiomalli selittää kokonaisuudessaan hyvin heikosti hyvän maailman uskomusta. Vaikka iän ja bruttotulojen yhteys hyvän maailman uskomukseen olikin tilastollisesti erittäin merkitsevä, valtaosa hyvän maailman uskomuksen vaihtelusta selittyy muilla kuin sosiodemografisilla tekijöillä. Tutkielman tulokset mukailevat aikaisempia tutkimuksia, joissa on huomattu sosiodemografisilla tekijöillä olevan vain heikko yhteys perususkomuksiin (Kerry, ym., 2024; Landsford, ym., 2025).

Tiivistettynä yhdessä tutkielman tulosten kanssa havainnot viittaavat siis siihen, että sosiodemografisella taustalla on vain rajallinen tai olematon yhteys siihen, missä määrin yksilö uskoo maailman olevan hyvä. Tämä on tärkeä tutkimustulos, koska näin ollen myönteinen näkemys maailmasta ei ole vain tiettyjen väestöryhmien, kuten korkeasti koulutettujen tai varakkaiden, etuoikeus vaan se voidaan saavuttaa riippumatta esimerkiksi sukupuolesta tai tulo- ja koulutustasosta. Uskomus maailman hyvyydestä ei siis näytä olevan sidoksissa yksilön elämän olosuhteisiin yhtä vahvasti kuin moni muu hyvinvointia ennustava tekijä. Positiiviset uskomukset maailmasta ovat taas tärkeitä, koska ne ovat selvästi yhteydessä elämän laatua parantaviin tekijöihin, kuten elämän tyytyväisyyteen, optimistisuuteen ja psyykkiseen hyvinvointiin (esim. Clifton, ym., 2019).

On siis selvää, että hyvän maailman uskomukseen vaikuttavat tekijät löytyvät jostain muualta. Tulokset herättävätkin pohtimaan, miksi jotkut näkevät maailman lähtökohtaisesti hyvänä ja toiset eivät. Nykytiedon mukaan periytyvyys (Perizonius, ym., 2024) ja lapsina koettu vanhempien tarjoama huolenpito ja hyväksyntä (Lansford, ym., 2025), ovat yhteydessä tähän uskomukseen, mutta tutkimusta siitä, mistä myönteiset tai kielteiset uskomukset maailmasta juontuvat, olisi tarpeellista tehdä vielä lisää.

7.2 Tutkielman vahvuudet ja rajoitteet

Lopuksi on tärkeä tuoda esille seikkoja, jotka vaikuttavat tutkielman luotettavuuteen. Tutkielman luotettavuutta voidaan arvioida validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmista. Validiteetilla viitataan siihen, mittaavatko käytetyt mittarit juuri sitä, mitä halutaan. Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, kuinka luotettavasti ja virheettömästi mittarit mittaavat haluttua ilmiötä. (Nummenmaa, 2023, s. 346.)

Ensinnäkin nostettakoon esille, että tutkimusasetelma ja -hypoteesit rekisteröitiin Open Science Framework -sivustolle ennen tutkielman aineiston vastaanottamista (Korkeakoski, 2025). Esirekisteröinti takaa sen, että tutkimusasetelmaan sitouduttiin riippumatta tuloksista, ja että hypoteeseja ei muokattu jälkikäteen mukailemaan saatuja tuloksia.

Tutkielman ulkoista validiutta, eli tutkielman yleistettävyyttä (Nummenmaa, 2003, s. 35), parantaa laadukas ja laaja aineisto. Tutkielman vahvuuksina voidaankin pitää aineiston riittävän suurta kokoa ($N = 1528$), ja sitä, että aineistodata on demografisesti edustava, mitkä vahvistavat tulosten yleistettävyyttä perusjoukkoon.

Kolmanneksi analyysissa otettiin huomioon regressioanalyysiin liittyvät ennakko-oletukset, mikä takaa mahdollisimman luotettavat lopputulokset. Osa ennakko-oletuksista ei aineistossa toteutunut, minkä takia analyysissa käytettiin Huber-White-keskivirheitä jäänöstermien heteroskedastisuuden vaikutuksen vähentämiseksi sekä robustia regressioanalyysia poikkeavien havaintojen vaikutuksen minimoimiseksi.

Neljänneksi tutkielman reliabiliteettia lisää se, että ennen summamuuttujien muodostamista suoritettiin McDonaldin omega -testi. Testin suorittaminen varmisti sen, että summamuuttujan muuttujat ovat yhdenmukaisia, eli ne mittasivat samaa asiaa. Tämän ohella tutkielman sisäistä validiteettia, eli tutkielman omaa luotettavuutta (Nummenmaa, 2003, s. 35), lisää Cliftonin ja Yadenin (2021) validoima mittari, jolla mitattiin hyvän maailman uskomusta. Validoitu takaa mittarin laadukkuuden, luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden muiden samaa mittaria sisältävien tutkimusten kanssa.

Tutkielmapirosessin läpinäkyvyyden vuoksi on myös syytä nostaa esille tutkielmassa ilmeneviä rajoitteita. Ensimmäisenä rajoitteena voidaan pitää sitä, että aineisto on poikkeileikkausaineisto, mikä tarkoittaa, että tulosten pohjalta ei todellisuudessa pystytä tekemään päätelmiä syy-seuraussuhteista (Nummenmaa, 2023). Lineaarinen regressio ei

myöskään itsessään kerro muuttujien välisestä kausaalisuudesta eli yhteyden suunnasta ei voida olla täysin varmoja (Tabachnik & Fidell, 2014, s. 122; Jokivuori & Hietala, 2014, luku 3). Jää siis verrattain epäselväksi, lisääkö näkemys hyvästä maailmasta luottamusta, vai sitä vastoin lisääkö luottamus uskoa siihen, että maailma on hyvä.

Toisekseen tässä tutkielmassa yleistynyttä luottamusta mitattiin jokseenkin eri tavalla kuin perinteisesti monissa aikaisemmissa tutkimuksissa. Yhteiskuntatieteissä yleistynyttä luottamusta mitataan yleensä klassikoksi muodostuneella kysymyksellä ”Yleisesti ottaen, sanoisitko, että useimpiin ihmisiin voi luottaa, vai ettei koskaan voi olla liian varovainen?” (eng. “*Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can’t be too careful?*”) (Rosenberg, 1956). Tämän tutkielman aineistossa ihmisiin yleensä kohdistuvaa luottamusta mitattiin taas seitsenportaisella kysymyksellä ”Kuinka paljon luotat ihmisiin yleensä?”, jota ei ole validoitu. Kysymyksenasettelu siis eroaa klassisesta yleistynyttä luottamusta mittaavasta kysymyksestä, jolloin tämä voi rajoittaa tulosten vertailtavuutta moniin aikaisempiin tutkimuksiin. Myöskään tutkielmassa käytettyä institutionaalista luottamusta mittaavaa mittaria ei ole aikaisemmin validoitu. Koska kyseisiä mittareita ei ole validoitu, on myös hyvä pohtia, mittaavatko mittarit juuri sitä, mitä on tarkoituskin.

Tutkielman aineisto on kerätty loppuvuodesta 2022, jolloin koronapandemia oli vielä ajankohtaista. Siksi on myös syytä pohtia, voiko pandemialla olla vaikutuksia vastaajien kokemuksiin ja vastauksiin. Erityisesti pandemialla voi olla vaikutusta institutionaaliseen luottamukseen, koska se on altis heikentymään erilaisten yhteiskunnallisten tapahtumien myötä (Ervasti, 2019; Strandberg, 2019). Institutionaalista luottamusta kuvaava mittari sisältää luottamuksen eduskuntaan, jonka toiminta pandemian aikana saattoi erityisesti vaikuttaa kansalaisten eduskuntaa kohdistamaan luottamukseen.

7.3 Lopuksi

Tulokset osoittivat, että uskomus maailman hyvyydestä oli yhteydessä luottamukseen muihin ihmisiin yleensä, Internetissä tavattuihin ihmisiin ja institutionaaliseen luottamukseen. Täten tutkielma vahvistaa aiempaa käsitystä siitä, että yksilöiden näkemykset maailmasta vaikuttavat siihen, miten yksilöt arvioivat toisiaan ja yhteiskuntaa. Tutkielman tulokset ovat tärkeitä, koska ne laajentavat vallalla olevia näkemyksiä siitä, mitkä tekijät

vaikuttavat luottamuksen syntymiseen. Luottamuksen vahvistaminen edellyttää, että ymmärrämme paremmin, mistä se kumpuaa, ja millaiset tekijät saavat meidät uskomaan hyvään maailmaan.

Tutkielma herättääkin pohtimaan, miten voisimme yhteiskunnassa rakentaa sellaista vuorovaikutusta ja sellaisia yhteiskunnallisia rakenteita, jotka vahvistavat ja vaalivat yksilön uskoa hyvään maailmaan – ja sitä kautta lisäävät luottamusta, joka on tärkeää niin yksilön kuin yhteiskunnan toimivuuden kannalta.

Lähteet

- Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom - understanding right-wing authoritarianism*.
- Brehm, J., & Rahn, W. (1997). Individual-Level Evidence for the Causes and Consequences of Social Capital. *American Journal of Political Science*, 41(3), 999–1023. <https://doi.org/10.2307/2111684>
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239–253. <https://doi.org/10.2307/2297111>
- Bäck, M. (2019). Sosiaalisen luottamuksen merkitys ja yhteys poliittiseen luottamukseen. Teoksessa M., Bäck & E. Kestilä-Kekkonen (toim.), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*, (s. 80–97), Helsinki: Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019(31), <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-012-9>
- Chen, Y., Kubzansky, L. D., Kim, E. S., Koga, H., Shiba, K., Padgett, R. N., Wilkinson, R., Johnson, B. R., & VanderWeele, T. J. (2025). The distribution of optimism across socio-demographic groups in 22 countries. *Scientific Reports*, 15(1), Article 14553. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-77257-1>
- Clifton, J. D. W., Baker, J. D., Park, C. L., Yaden, D. B., Clifton, A. B. W., Terni, P., Miller, J. L., Zeng, G., Giorgi, S., Schwartz, H. A., Seligman, M. E. P., & Ben-Porath, Y. S. (2019). Primal World Beliefs. *Psychological Assessment*, 31(1), 82–99. <https://doi.org/10.1037/pas0000639>
- Clifton, J. D. W., & Yaden, D. B. (2021). Brief Measures of the Four Highest-Order Primal World Beliefs. *Psychological Assessment*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/pas0001055>
- Clifton, J. D. W., & Meindl, P. (2022). Parents think-incorrectly-that teaching their children that the world is a bad place is likely best for them. *The Journal of Positive Psychology*, 17(2), 182–197. <https://doi.org/10.1080/17439760.2021.2016907>
- Clifton, J. D. W., & Kerry, N. (2023). Belief in a Dangerous World Does Not Explain Substantial Variance in Political Attitudes, But Other World Beliefs Do. *Social Psychological & Personality Science*, 14(5), 515–525. <https://doi.org/10.1177/19485506221119324>
- Dawson, C. (2019). How Persistent Is Generalised Trust? *Sociology (Oxford)*, 53(3), 590–599. <https://doi.org/10.1177/0038038517718991>
- Dunn, T. J., Baguley, T., & Brunsdon, V. (2014). From alpha to omega: A practical solution to the pervasive problem of internal consistency estimation. *The British Journal of Psychology*, 105(3), 399–412. <https://doi.org/10.1111/bjop.12046>
- Ervasti, H., Kouvo, A., & Venetoklis, T. (2019). Social and Institutional Trust in Times of Crisis: Greece, 2002–2011. *Social Indicators Research*, 141(3), 1207–1231. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1862-y>

- Freitag, M. (2003). Social Capital in (Dis)Similar Democracies: The Development of Generalized Trust in Japan and Switzerland. *Comparative Political Studies*, 36(8), 936–966. <https://doi.org/10.1177/0010414003256116>
- Freitag, M., & Traunmüller, R. (2009). Spheres of trust: An empirical analysis of the foundations of particularised and generalised trust. *European Journal of Political Research*, 48(6), 782–803. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2009.00849.x>
- Grönlund, K., & Setälä, M. (2012). In Honest Officials We Trust: Institutional Confidence in Europe. *American Review of Public Administration*, 42(5), 523–542. <https://doi.org/10.1177/0275074011412946>
- Green, M. C. (2012) Trust and social interaction on the Internet. Teoksessa A. Joinson, K. McKenna, T. Postmes, & U. Reips (toim.) *The Oxford handbook of Internet psychology*. (s. 43-51) Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199561803.013.0004>
- Habibov, N., Auchynnika, A., Luo, R., & Fan, L. (2019). Influence of interpersonal and institutional trusts on welfare state support revisited: Evidence from 27 post-communist nations. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 39(7/8), 644–660. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-04-2019-0083>
- Habibov, N., Auchynnika, A., Lyu, Y., & Fan, L. (2024). Tracking the Association between Health and Generalized and Institutional Trust over Time and Space. *Health Behavior and Policy Review*, 11(3), 1558–1573. <https://doi.org/10.14485/HBPR.11.3.2>
- Hadler, M., Vrečar, B., & Schaffer, R. (2025) Generalized trust as a foundation for online trust: findings from Austria, Greece, Poland, the Philippines and south Africa. *Frontiers in Sociology*. 10, 1504812. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2025.1504812>
- Helliwell, J. F., & Putnam, R. D. (2004). The social context of well-being. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B. Biological Sciences*, 359(1449), 1435–1446. <https://doi.org/10.1098/rstb.2004.1522>
- Heino, E., & Lillrank, A. (2020). Institutionaalisen luottamuksen rakentuminen – maahanmuuttajataustaiset perheet perus- ja vammaispalveluiden käyttäjinä. *Sosiologia*, 57(4), s. 346–362. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124578>
- Ilmonen, K. (2000) Sosiaalinen pääoma: Käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa K. Ilmonen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. (s. 9–38) Jyväskylän yliopisto.
- Jann, B. (2012). Robust Regression in Stata. *10th German Stata Users Group meeting*. [Robust Regression in Stata](#).
- Jokivuori, P., Hietala, R., & Ellibs. (2014). *Määrällisiä tarinoita: monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Docendo.
- Karhu, J., Veijola, J., & Hintsanen, M. (2024) The bidirectional relationships of optimism and pessimism with depressive symptoms in adulthood – A 15-year follow-up study from

Northern Finland Birth Cohorts. *Journal of Affective Disorders*, 362, 468–476. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2024.07.049>

Kaunismaa, P. (2000) Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa K. Ilmonen (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. (s.119–143) Jyväskylän yliopisto.

Kerry, N., White, K., O'Brien, M. L., Perry, L. M., & Clifton, J. D. W. (2024). Despite popular intuition, positive world beliefs poorly reflect several objective indicators of privilege, including wealth, health, sex, and neighborhood safety. *Journal of Personality*, 92(4), 1129–1142. <https://doi.org/10.1111/jopy.12877>

Komu, M., & Hellsten, Katri (2010). Luottamus ihmisiin ja luottamus instituutioihin Euroopassa. Luottamus ihmisiin ja luottamus instituutioihin Euroopassa

Korkeakoski, P. (2025). *Uskomus hyvään maailmaan ja luottamus muita ihmisiä ja yhteiskunnan instituutioita kohtaan*. Esirekisteröinti Open Science Frameworkiin 7.4.2025 osf.io/8b2vc

Kouvo, A. (2005). Two dimensions of trust. Teoksessa T. Toivonen, L. Haanpää, T. Virtanen (toim.) Kansallinen, eurooppalainen, globaali. Taloussosiologian tutkimusseminaarit vuonna 2004. [Kre2_2005-libre.pdf](#)

Kouvo, A. (2014). Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä mekanismeista (Väitöskirja, Turun yliopisto). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5715-6>

Kumove, M. (2025). Take Five? Testing the Cultural and Experimental Theories of Generalised Trust Against Five Criteria. *Political Studies*, 73(1), 78–100. <https://doi.org/10.1177/00323217231224971>

Lansford, J. E., Gorla, L., Rothenberg, W. A., Bornstein, M. H., Chang, L., Clifton, J. D. W., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., Dodge, K. A., Gurdal, S., Junla, D., Oburu, P., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Steinberg, L., Uribe Tirado, L. M., Yotanyamaneewong, S., Alampay, L. P., Bacchini, D. (2025). Predictors of Young Adults' Primal World Beliefs in Eight Countries. *Child Development*. <https://doi.org/10.1111/cdev.14233>

Lasten ja nuorten säätiö & Tietoevry (2022) ”Toiveikas ja pelottava” – selvitys nuorten tulevaisuususkosta. ”Toiveikas ja pelottava” – selvitys nuorten tulevaisuususkosta. Lasten ja nuorten säätiö & Tietoevry 2022.

Leal, T. C. de A., Lima, K. da S., Pereira, C. R., & Camino, L. (2023). Just World, Trust in Institutions and Socioeconomic and Political Moderations. *Psicologia, Teoria e Pesquisa*, 39. <https://doi.org/10.1590/0102.3772e39514.en>

Lemay, J., Cutri, J. N., Or, R., & Davis, A. (2024). World Beliefs Predict the Maintenance of Satisfying Communal Relationships: The Role of Approach and Avoidance Goals. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 1461672241296326-. <https://doi.org/10.1177/01461672241296326>

- Lerner, M. (1980). *The Belief in a Just World: A Fundamental Delusion* (1st ed.). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0448-5>
- Levi, M., & Stoker, L. (2000). Political Trust and Trustworthiness. *Annual Review of Political Science*, 3(1), 475–507. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.3.1.475>
- Lieberman, A., & Schroeder, J. (2020). Two social lives: How differences between online and offline interaction influence social outcomes. *Current Opinion in Psychology*, 31, 16–21. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2019.06.022>
- Ludwig, V. U., Crone, D. L., Clifton, J. D. W., Rebele, R. W., Schor, J. A., & Platt, M. L. (2023). Resilience of primal world beliefs to the initial shock of the COVID-19 pandemic. *Journal of Personality*, 91(3), 838–855. <https://doi.org/10.1111/jopy.12780>
- Luhmann, N. (1979). *Trust, and Power: two works*. Wiley.
- Metsämuuronen, J. (2008). *Monimuuttujamenetelmien perusteet* (2. korj. p.). International Methelp.
- Miao, J., Kuang, J., Yang, L., Chen, M., & Tian, X. (2024). Internet use and social trust: empirical analysis based on CGSS2021. *Frontiers in Sociology*, 9, 1422731. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1422731>
- Miller, A. H. (1974). Political Issues and Trust in Government: 1964–1970. *The American Political Science Review*, 68(3), 951–972. <https://doi.org/10.2307/1959140>
- Miniesy, R. S., & AbdelKarim, M. (2021). Generalized trust and economic growth: The nexus in MENA countries. *Economies*, 9(1), 1–22. <https://doi.org/10.3390/economies9010039>
- Myllyniemi, S. (2016) Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. [Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf](#)
- Newton, K. (2001). Trust, Social Capital, Civil Society, and Democracy. *International Political Science Review*, 22(2), 201–214. <https://doi.org/10.1177/0192512101222004>
- Norstat (2022). *Tietosuoja*. Haettu 11.6.2025 osoitteesta [Tietosuoja | Norstatpanel](#)
- Nummenmaa, L. (2003) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. (2. uud. p.). International Methelp.
- Nummenmaa, L., Holopainen, M., & Pulkkinen, P. (2019). *Tilastollisten menetelmien perusteet* (1.–5. painos.). Sanoma Pro Oy.
- Nummenmaa, L. (2023). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Tammi.
- Näsi, M., Räsänen, P., Hawdon, J., Holkeri, E., & Oksanen, A. (2015). Exposure to online hate material and social trust among Finnish youth. *Information Technology & People (West Linn, Or.)*, 28(3), 607–622. <https://doi.org/10.1108/ITP-09-2014-0198>

- OECD (2024). Survey on drivers of trust in public institutions – 2024 results. [596ba5da-en.pdf](#)
- Offe, C. (1999). How can we trust our fellow citizens? Teoksessa M. E. Warren (toim.) *Democracy and Trust* (s. 42–87) Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511659959.003>
- Ortiz-Ospina, E., Roser, M., & Arriagada, P. (2024) *Trust*. Haettu 19.8.2025 osoitteesta [Trust - Our World in Data](#)
- Perizonius, S., Wesseldijk, L. W., Clifton, J. D. W., Ullén, F., & Mosing, M. A. (2024). *The Journal of Positive Psychology*, 1–11. <https://doi.org/10.1080/17439760.2024.2387340>
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400820740>
- Putnam, R. D. (2020). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rauti, C. M., Kuan, H. T., Kwantes, C. T., & Soleimani, M. (2024). Exploring Functional and Dysfunctional Aspects of Interpersonal Distrust. *Psychological Studies*, 69(2), 212–225. <https://doi.org/10.1007/s12646-024-00791-5>
- Robbins, B. G. (2012). Institutional Quality and Generalized Trust: A Nonrecursive Causal Model. *Social Indicators Research*, 107(2), 235–258. <https://doi.org/10.1007/s11205-011-9838-1>
- Robbins, B. G. (2016). What is Trust? A Multidisciplinary Review, Critique, and Synthesis. *Sociology Compass*, 10(10), 972–986. <https://doi.org/10.1111/soc4.12391>
- Robertson, C. E., del Rosario, K. S., & Van Bavel, J. J. (2024). Inside the funhouse mirror factory: How social media distorts perceptions of norms. *Current Opinion in Psychology*, 60, Article 101918. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2024.101918>
- Rosenberg, M. (1956). Misanthropy and Political Ideology. *American Sociological Review*, 21(6), 690–695. <https://doi.org/10.2307/2088419>
- Rothstein B. (2005). *Social traps and the problem of trust*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for All: Equality, Corruption, and Social Trust. *World Politics*, 58(1), 41–72. <https://doi.org/10.1353/wp.2006.0022>
- Rothstein, B., & Stolle, D. (2003). Social capital, impartiality and the welfare state: An institutional approach. Teoksessa M. Hooghe & D. Stolle *Generating Social Capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. (s. 191–209). Palgrave MacMillan. https://doi.org/10.1057/9781403979544_10

- Rothstein, B., & Stolle, D. (2008). The State and Social Capital: An Institutional Theory of Generalized Trust. *Comparative Politics*, 40(4), 441–459. <https://doi.org/10.5129/001041508X12911362383354>
- Rothstein B., Teorell J. (2008). What is quality of government? A theory of impartial government institutions. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 21, 165-190. [Crossref](#). [Web of Science](#).
- Rotenberg, K. J. (2020). *The psychology of interpersonal trust: theory and research*. Routledge.
- Rousseeuw, P. J., & Leroy, A. M. (1987). *Robust Regression and Outlier Detection*. Wiley.
- Sabatini, F., & Sarracino, F. (2019). Online Social Networks and Trust. *Social Indicators Research*, 142(1), 229–260. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1887-2>
- Seifert, N. (2018). Yet Another Case of Nordic Exceptionalism? Extending Existing Evidence for a Causal Relationship Between Institutional and Social Trust to the Netherlands and Switzerland. *Social Indicators Research*, 136(2), 539–555. <https://doi.org/10.1007/s11205-017-1564-x>
- Strandberg, K. (2019). Poliittiset skandaalit ja lyhyen aikavälin vaihtelut poliittisessa luottamuksessa. Teoksessa Bäck, M., & Kestilä-Kekkonen, E. (toim.) *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*. (s. 49–61) Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki.
- Stahlmann A. G., Hofmann, J., Ruch, W., Heintz, S., & Clifton, J. D. W. (2020). The higher-order structure of primal world beliefs in German-speaking countries: Adaptation and initial validation of the German Primals Inventory (PI-66-G). *Personality and Individual Differences*, 163, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110054>
- Stahlmann, A. G., & Ruch, W. (2023). Primal world beliefs correlate strongly but differentially with character strengths. *The Journal of Positive Psychology*, 18(4), 481-491. <https://doi.org/10.1080/17439760.2022.2070532>
- Sztompka, P. (1999). *Trust: a sociological theory*. Cambridge University Press.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using Multivariate Statistics* (Sixth, Pearson new international ed.). Harlow: Pearson.
- THL (2023) Mielenterveys ja palvelujen käyttö. https://www.thl.fi/terveysuomi_verkkoraportit/ilmioraportit_2023/mielenterveys_ja_palveluiden_kaytto.html
- Tilastokeskus (2022). *Palkka- ja palkkiotulojen mediaani 2 968 euroa tammikuussa 2022*. Haettu 5.6.2025 osoitteesta [Palkka- ja palkkiotulojen mediaani 2 968 euroa tammikuussa 2022 | Tilastokeskus](#)
- Tilastokeskus (2023). *Pienituloisia 730 800 vuonna 2022*. Haettu 5.6.2025 osoitteesta [Pienituloisia 730 800 vuonna 2022 | Tilastokeskus](#)

- Tsang, S., Barrentine, K., Oishi, S., & Wood, A. (2025). Students' daily activity and beliefs about the world before and after a campus shooting. *Journal of Experimental Social Psychology*, 118. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2025.104722>
- UCLA (n.d.). *Regression with Stata, Chapter 2. Regression Diagnostics*. Haettu 12.6.2025 osoit-
teesta [Regression with Stata Chapter 2 – Regression Diagnostics](#)
- Uslaner, E. M. (1998). Social Capital, Television, and the “Mean World”: Trust, Optimism, and Civic Participation. *Political Psychology*, 19(3), 441–467. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00113>
- Uslaner, E. M. (1999). Democracy and Social Capital. Teoksessa M. E. Warren (toim.) *Democ-
racy and Trust*. (s. 121–150) Cambridge University Press.
- Uslaner, E. M. (2002). *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge University Press.
- Uslaner, E. M. (2004). Trust, Civic Engagement, and the Internet. *Political Communica-
tion*, 21(2), 223–242. <https://doi.org/10.1080/10584600490443895>
- Uslaner, E. M. (2018). The study of trust. Teoksessa E. Uslaner (toim.), *The Oxford handbook of
social and political trust*. (s. 3–13), Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.001.0001>
- Verardi, V., & Croux, C. (2009). Robust Regression in Stata. *The Stata Journal*, 9(3), 439–453. <https://doi.org/10.1177/1536867X0900900306>
- Warren, M. E. (2018). Trust and democracy. Teoksessa E. Uslaner (toim.), *The Oxford handbook
of social and political trust*. (s. 75–94), Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.001.0001>
- Yamagishi, T. (2011). *Trust: the evolutionary game of mind and society* (1st ed. 2011.). Springer
- Yang, J., Rojas, H., Wojcieszak, M., Aalberg, T., Coen, S., Curran, J., Hayashi, K., Iyengar, S., Jones, P. K., Mazzoleni, G., Papathanassopoulos, S., Rhee, J. W., Rowe, D., Soroka, S., & Tiffen, R. (2016). Why Are “Others” So Polarized? Perceived Political Polarization and Media Use in 10 Countries. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 21(5), 349–367. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12166>

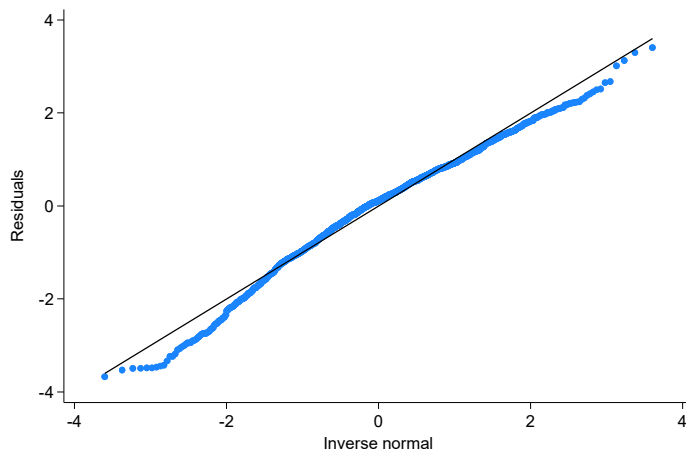
Liitteet

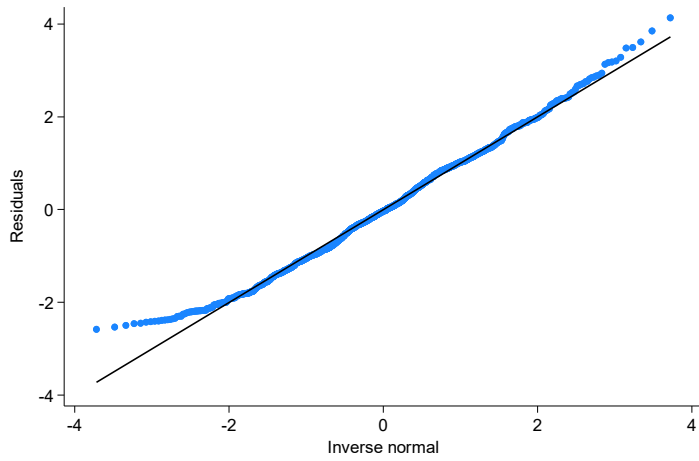
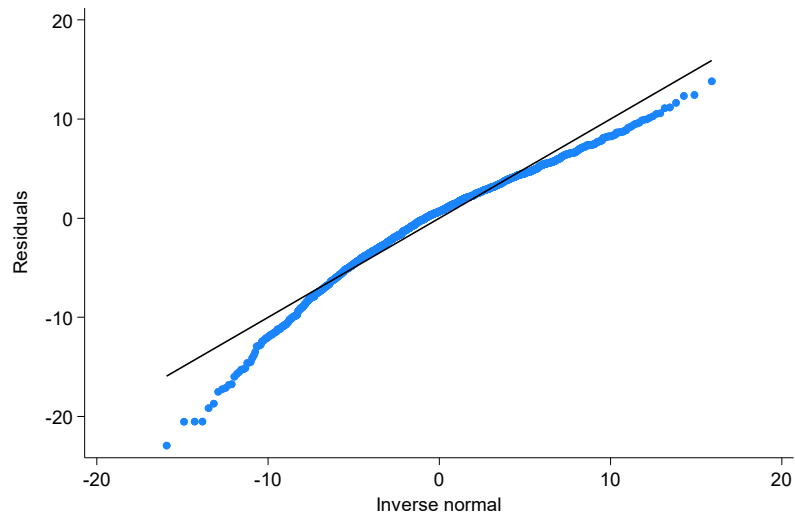
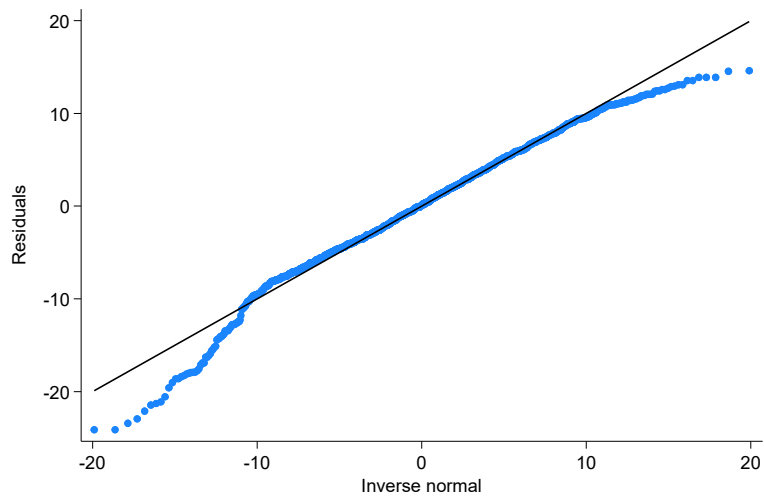
Liite 1. Hyvän maailman uskomus -mittarin muuttujat ja niiden kuvailevat tunnusluvut, vaihteluvälit ja McDonaldin omega (Ω), $N = 1541$.

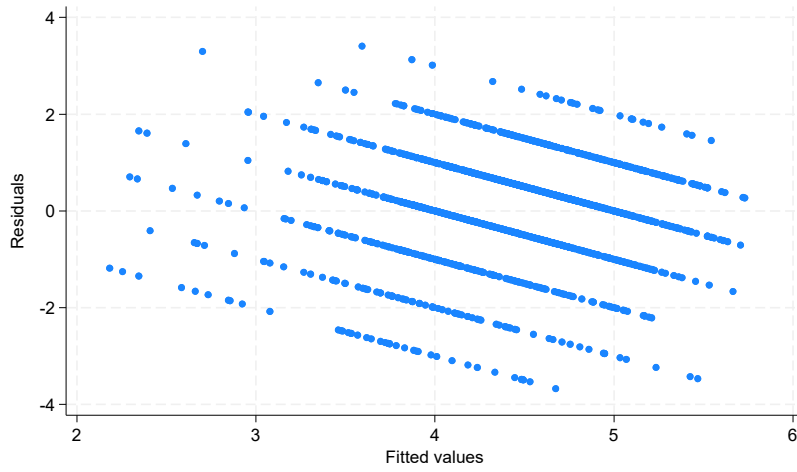
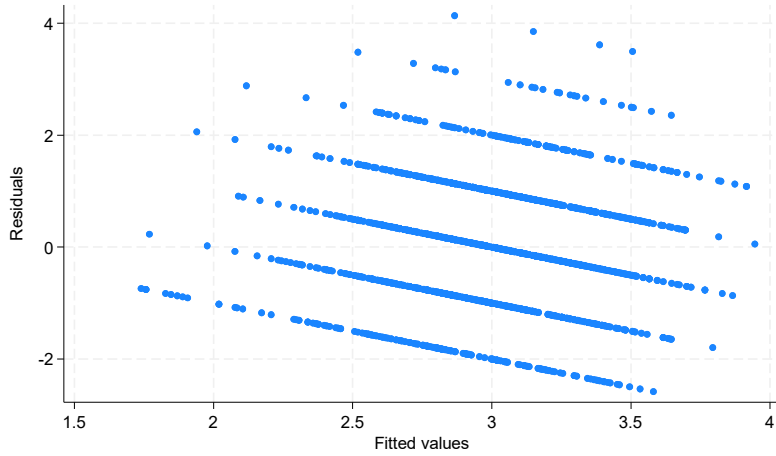
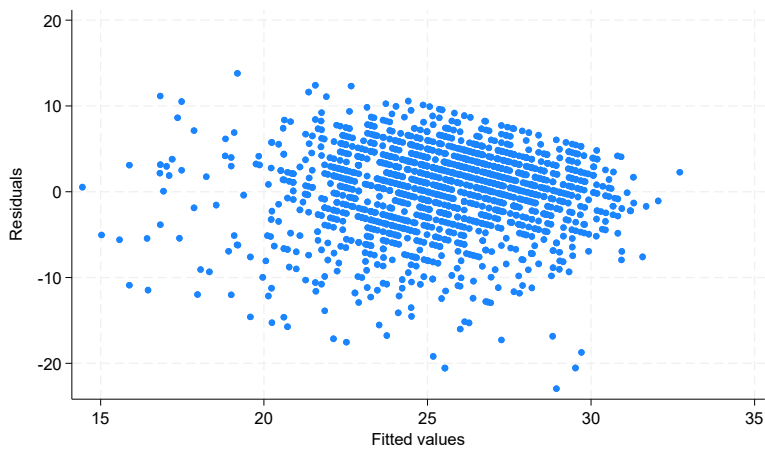
Muuttuja	<i>Keskiarvo</i>	<i>Keskihajonta</i>	<i>Vaihteluväli</i>	Ω
Hyvän maailman uskomus	29,32	6,40	6-42	0,86
Useimmat asiat maailmassa ovat hyviä.	4,49	1,36	1-7	
Elämässä on huomattavasti enemmän kauneutta kuin rumautta.	4,94	1,34	1-7	
Useimmilla asioilla on tapana mennä huonommaksi.	3,44	1,35	1-7	
Kokonaisuudessaan maailma on epämukava ja paha paikka.	2,80	1,44	1-7	
Hyvät asiat maailmassa voittavat huonot asiat.	4,96	1,34	1-7	
Kokonaisuudessaan maailma on paha paikka.	2,83	1,55	1-7	

Liite 2. Jäännöstermien normaali-jakaumakuviot.

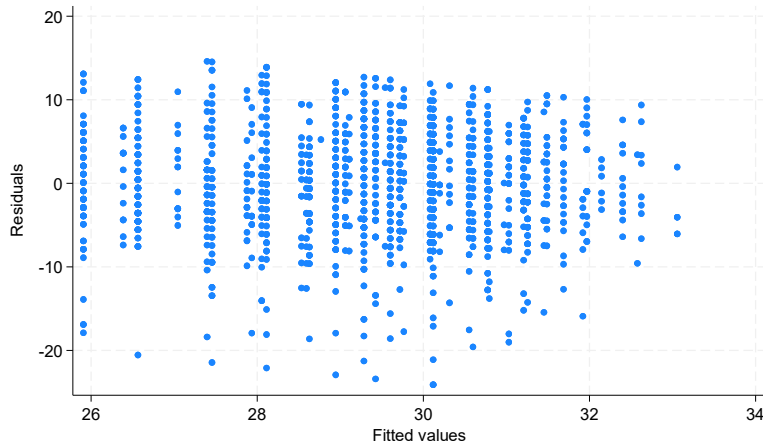
Luottamus muihin ihmisiin yleensä.



Luottamus ihmisiin Internetissä yleensä.*Luottamus instituutioihin.**Hyvän maailman uskomus.*

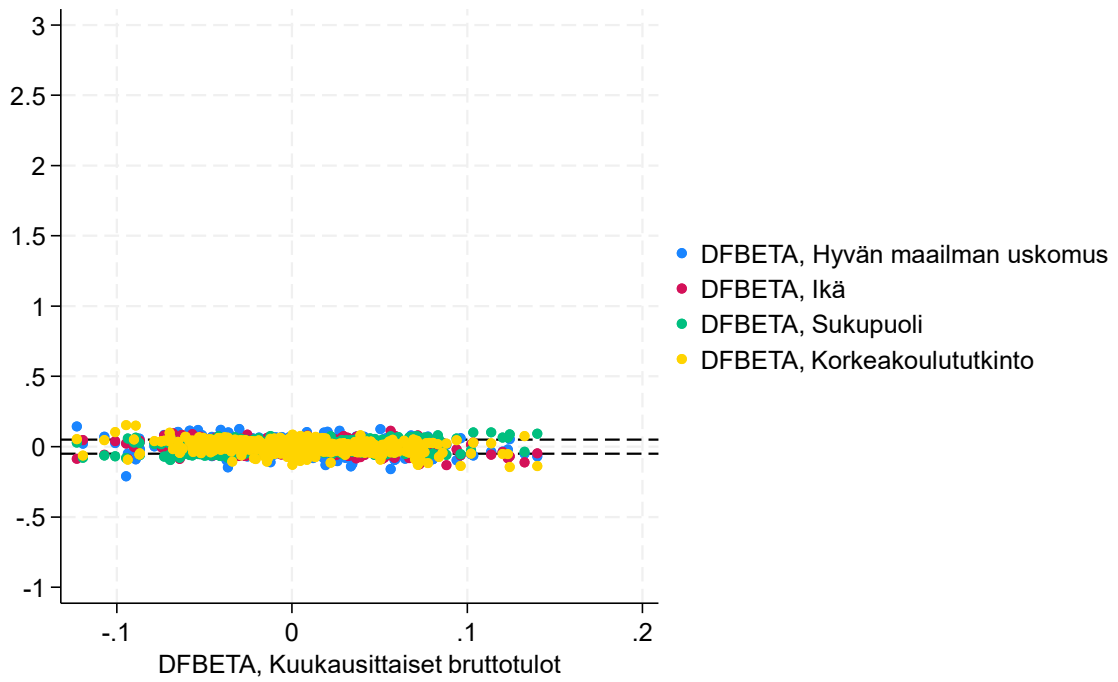
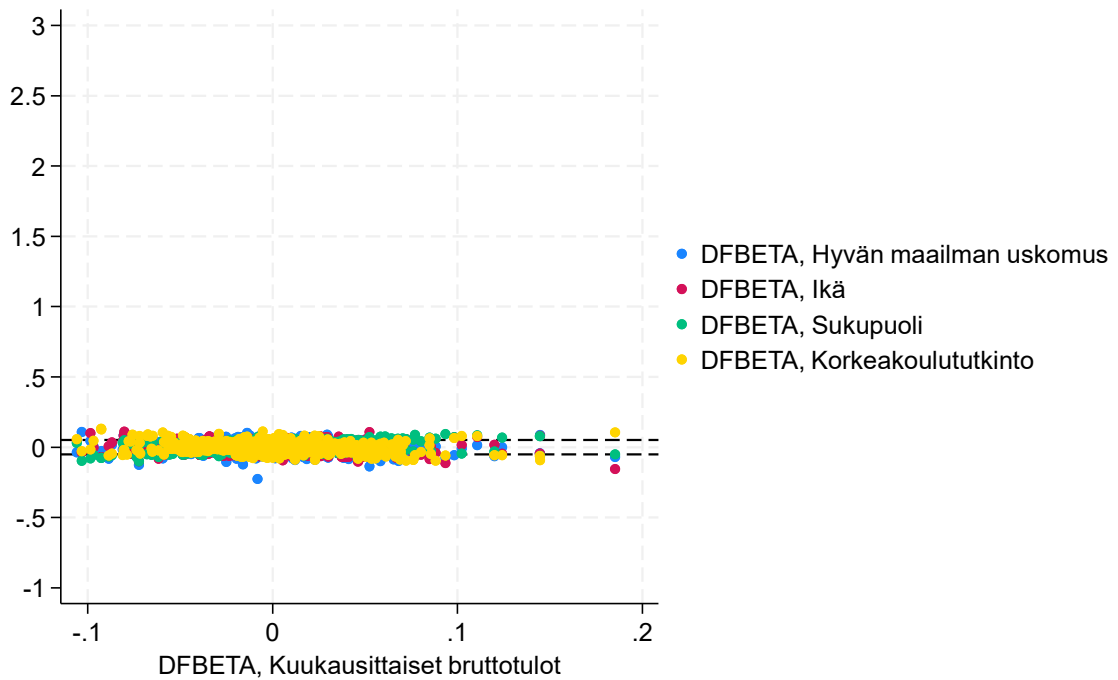
Liite 3. Jäännöstermien sirontamatriisit.*Luottamus muihin ihmisiin yleensä.**Luottamus Internetissä tavattuihin ihmisiin yleensä.**Luottamus instituutioihin.*

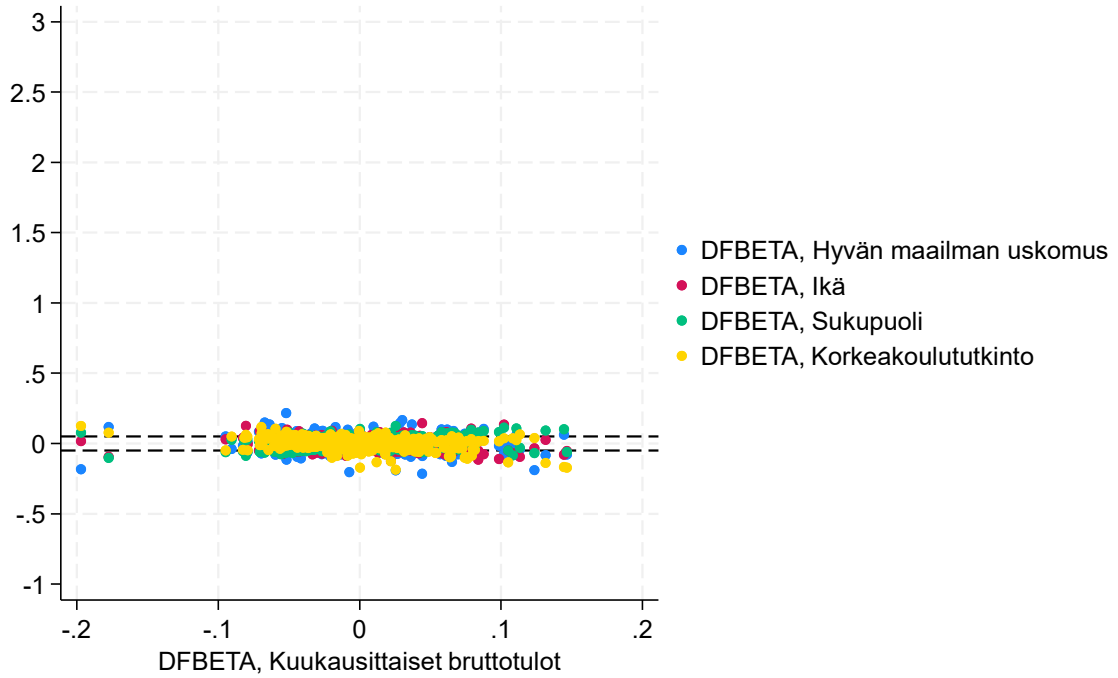
Hyvän maailman uskomus.



Liite 4. Lineaaristen regressiomallien VIF- ja toleranssiarvot.

Muuttuja	VIF-kerroin	Toleranssi
Hyvän mailman uskomus	1,07	0,94
Ikä	1,07	0,94
Sukupuoli	1,03	0,97
Korkeakoulututkinto	1,06	0,97
Kuukausittaiset bruttotulot	1,15	0,87

Liite 5. Mallien DFBETA-arvot.*Luottamus ihmisiin yleensä.**Luottamus ihmisiin Internetissä yleensä.*

Luottamus instituutioihin.*Hyvän maailman uskomus.*